

DINAMICA PUBLICAȚIILOR SOCIOLOGICE ALE ICCV: 1990–2009. O NOTĂ DE CERCETARE¹

BOGDAN VOICU
ADRIANA NEGUȚ
LAURA TUFĂ
ALEXANDRA GHEONDEA

Această notă de cercetare analizează dinamica publicațiilor ICCV în cei 20 de ani de existență. Suntem interesați doar de publicațiile din sfera sociologiei care au valențe academice consacrate prin formatul în care au fost diseminate: ca articole, cărți, working papers. Analiza dinamicii ia în considerare numărul acestor publicații, temele abordate, tipul publicației – în reviste academice, în cărți, în România, în afara acesteia. Textul constituie o simplă notă de cercetare, propunând comunității academice date ce pot fi interesante pentru analize ulterioare, furnizând informații ce permit caracterizarea evoluțiilor din cercetarea socială academică din România.

Cuvinte-cheie: viața academică, cercetarea socială în România, ICCV.

INTRODUCERE

Materialul de față propune o trecere în revistă a dinamicii publicațiilor sociologice produse de cercetătorii din Institutul de Cercetare a Calității Vieții între 1990 și 2009. În cele două decenii postcomuniste, ICCV a constituit unul dintre centrele de cercetare importante pentru sociologia românească, atât ca prezență publică, cât și prin numărul mare de cercetători angajați în Institut. De altfel, o

Adresele de contact ale autorilor: **Bogdan Voicu**, Institutul de Cercetare a Calității Vieții, Calea 13 Septembrie, nr. 13, sector 5, 050711, București, România, email: bogdan@iccv.ro; **Adriana Neguț**, Institutul de Cercetare a Calității Vieții, Calea 13 Septembrie, nr. 13, sector 5, 050711, București, România, email: adriana.negut@yahoo.com; **Laura Tufă**, Institutul de Cercetare a Calității Vieții, Calea 13 Septembrie, nr. 13, sector 5, 050711, București, România, email: tufa_laura@yahoo.com; **Alexandra Gheondea**, Institutul de Cercetare a Calității Vieții, Calea 13 Septembrie, nr. 13, sector 5, 050711, București, România, e-mail: alexandra.gheondea@googlemail.com. **Bogdan Voicu** este, de asemenea, afiliat instituțional Universității Lucian Blaga din Sibiu (cadru didactic asociat) și Universității Babeș-Bolyai din Cluj (cercetător).

¹ Analizele și redactarea textului au fost sprijinite, parțial, de granturile CNCSIS ID56/2007, ID691/2007. Autorii mulțumesc colegilor din proiectul „Publicațiile sociologice românești”, în special prof. Cătălin Zamfir și Simona Ilie, pentru amabilitatea cu care ne-au furnizat baza de date pe care o exploatăm în articol.

bună parte dintre angajați ICCV au devenit, în timp, membri ai catedrelor de științe sociale ale universităților bucureștene și ai agențiilor de colectare a datelor.

Analiza publicațiilor nu este simplă. Problema centrală o constituie sursa datelor. Rațiuni birocratice au făcut ca rapoartele de cercetare anuale ale ICCV să varieze ca structură de la an la an, neînregistrând mereu la fel informația necesară analizei. De aceea am recurs la sprijinului bazei de date „Publicistica sociologică românească”, pe care o explorăm în acest material. Informația de la care pornim are și ea lacunele sale, pe care le descriem în detaliu în prima secțiune a textului, dedicată soluțiilor metodologice la care am recurs.

Plasăm analiza în contextul mai larg al evoluției ICCV între 1990 și 2009, pe care o descriem în cea de-a doua secțiune a articolului. Suntem interesați mai ales de fluctuația numerică a cercetătorilor din institut și de modul în care a variat structura pe vârste a acestora. Alături de evoluția numerică a personalului, acordăm atenție și contextului academic în care se plasează ICCV. Ambele pot avea impact asupra dinamicii publicațiilor sociologice ale cercetătorilor din Institut.

Aceste publicații nu „aparțin” în mod necesar ICCV. Ele nu sunt produse neapărat ca activitate în interiorul infrastructurii de cercetare respective. ICCV asigură însă un cadru mai larg pentru dezvoltarea profesională a cercetătorilor săi, care le facilitează acestora și producția academică în exteriorul organizației în cauză. Cu alte cuvinte, ca unitate de cercetare academică, ICCV nu impune subiecte stricte de cercetare pentru angajații săi, oferind doar direcții mai largi și cadrul în care aceștia își dezvoltă proiecte personale.

Nota de cercetare de față urmărește trei dimensiuni majore ale publicațiilor sociologice studiate. *Dinamica numărului de publicații*, atât ca cifră absolută cât și relativ la numărul de angajați, constituie primul tip de analiză pe care îl prezentăm. Ea oferă indicații asupra propensiunii cercetătorilor din ICCV către concretizarea academică a activității, așa cum este aceasta înțeleasă în comunitățile academice contemporane din România și din întreaga lume.

A doua dimensiune este legată de dinamica principalelor *teme și subteme analizate de cercetătorii ICCV*, de măsura în care o anumită temă și-a modificat importanța de-a lungul timpului. Analizăm aceste teme pe subdomenii relativ omogene, structurate deopotrivă în funcție de apropierea tematică, dar și de ponderea între interesele de cercetare ale ICCV. În secțiunea finală, cea dedicată discuțiilor, sintetizăm concluziile parțiale și schițăm traiectoria urmată de direcțiile de cercetare ale ICCV în cei douăzeci de ani pe care îi studiem.

Cea de-a treia dimensiune urmărită în analiză se concentrează pe *tipul publicațiilor produse*. Căutăm să vedem dacă, în timp, se modifică tipul de public academic căruia ICCV i se adresează, dacă localizarea acestuia este mai degrabă în interiorul țării sau apare un interes față de comunitatea internațională, dacă este preferată publicarea în volume sau cea în reviste academice. Am dedicat o scurtă secțiune acestui interes față de structura publicațiilor academice produse, însă el transgresează toate secțiunile acestui text, fiind prezent și în comentariile pe care le facem asupra evoluțiilor prezentate.

În finalul lucrării, propunem o vedere de ansamblu asupra dinamicii principalelor teme studiate de cercetătorii ICCV în decursul timpului și schițăm câteva concluzii privind traiectoria tematică și de formă a acestor publicații.

METODOLOGIE, LIMITĂRI ALE STUDIULUI

Situația ideală pentru analiza pe care o propunem ar fi fost să existe înregistrări anuale ale publicațiilor academice produse de cercetătorii ICCV, care să aibă specificate cuvintele-cheie ale conținutului acestora. ICCV a realizat rapoarte anuale de activitate, însă structura acestora a variat de la un an la altul, în funcție de cerințele Academiei Române. Simpla variație a formei acestor rapoarte indică o evoluție a modului în care au evoluat așteptările și reprezentările finanțatorului – societatea românească – în legătură cu scopul și modul de evaluare a cercetării științifice.

Am preferat însă listarea standardizată a acestor produse, așa cum apar ele în baza de date „Publicistica sociologică românească din 1944 până astăzi”, pe care colegii noștri din cadrul proiectului cu același nume, coordonat de Cătălin Zamfir, ne-au pus-o cu amabilitate la dispoziție. Respectiva bază de date reprezintă produsul unui efort de durată la care au contribuit majoritatea sociologilor români contemporani activi în zona academică. Stănescu et al. (2010) descriu în detaliu etapele constituirii bazei de date și structura acesteia.

Practic, baza a fost constituită în două moduri diferite: au fost, pe de o parte, inventariate revistele de sociologie și cărțile existente în diferite biblioteci personale sau publice. Pe de altă parte, sociologi dintr-o lungă listă au fost solicitați să furnizeze liste bibliografice, dar și să difuzeze o rugămintă similară pe rețelele lor personale.

În versiunea pe care am primit-o, în 10.12.2009, baza de date conținea 3 400 de cărți și 15 297 alte studii, din care 917 cărți și 5 634 studii apăruseră înainte de 1990. Interesul nostru este legat de cele 2 583 de cărți și 9 663 de alte studii apărute după 1990. Baza, în forma intermediară² pe care am lucrat, conținea și unele duplicate. Acestea apar în bază din motive diverse: nefiind utilizată o cheie de indexare după autor și după titlu, apar articole cu mai mulți autori în raportarea diferită a acestor autori, intrări care au fost identificate în biblioteci, dar au fost și raportate de către autori. Lor li se adaugă erori de introducere, dar și articole în reviste non-academice pe care sociologii contactați le-au raportat drept publicații academice. Pentru publicațiile ICCV am eliminat duplicatele.

Baza furnizată de către echipa proiectului „Publicistica sociologică românească” este, în fapt, constituită din două baze de date distincte: „cărți” și „alte studii”. Estimarea noastră este că erorile semnalate mai sus afectează în măsură de 5–10% baza conținând „alte studii” în versiunea pe care am primit-o. În ce privește cărțile,

² Echipa proiectului „Publicistica sociologică românească” ne-a furnizat produsul disponibil la momentul începerii analizelor de față, în decembrie 2009. Prin urmare, nu am primit o versiune finală a bazei de date în care erorile pe care le discutăm aici să fi fost deja corectate.

probabil erorile sunt mai rare. Apare însă un alt factor care crește către același procent numărul de înregistrări care nu sunt utile scopului nostru: reeditările. Unele volume apărute înainte de 1990 sunt reeditate în perioada postcomunistă și apar de câte două ori în baza de date.

Din această bază de date am selectat doar produsele cercetătorilor din ICCV. Regula a fost simplă: am reținut cărțile și articolele publicate în anii prezenței acestor sociologi în ICCV. În plus, am ținut cont de decalajul între data apariției și cea a producerii materialului respectiv. În România aceasta este, de regulă, de maximum un an. Cum marea majoritate a publicațiilor sociologilor români sunt publicate în România (Stănescu et al., 2010), am considerat rezonabil să selectăm între produsele ICCV și acele publicații apărute în interval de maxim un an de la plecarea cercetătorului în cauză din ICCV.

Am considerat drept cercetători ICCV acei angajați care au ocupat poziții de cercetător asistent, cercetător științific sau cercetător științific (principal) 1, 2, 3.

Modul de generare a bazei de date „Publicistica sociologică...” încumbă un factor de suprareprezentare a producției acestor cercetători: echipa proiectului respectiv este afiliată în principal ICCV, chiar dacă ea include și reprezentanți din aproape toate centrele universitare românești cu departamente de sociologie. Ne așteptăm ca, mai ales în ce privește producția mai îndepărtată în timp, cercetătorii din ICCV să fie suprareprezențați în baza de date.

Pe de altă parte, există un efect de incompletitudine ce afectează întreaga bază: este, practic, imposibil ca această să includă *toate* publicațiile sociologice românești.

Chiar cu aceste limitări, baza reprezintă un bun instrument de studiere a tendințelor în ce privește publicistica sociologică din România și, în particular, pe cea din ICCV.

În ceea ce privește ICCV însă, apare o altă limitare a ariei de acoperire a studiului de față. Mai ales în primii ani de existență, o bună parte a angajaților ICCV erau economiști sau, mai rar, matematicieni și psihologi. Producția academică a acestora acoperă, în mod natural, (și) alte domenii decât sociologia. Baza de date „Publicistica sociologică...” este însă restrânsă la publicațiile sociologice. De aici, o altă limitare: articolul de față discută doar publicațiile sociologice ale ICCV. În plus, o parte din cercetătorii mai vechi ai ICCV au ieșit din viață activă. Cauze naturale au împiedicat contarea celor din cohorte mai vârstnice. Pe ansamblu, publicațiile acestora sunt subreprezentate în baza de date, ceea ce face ca, de exemplu, estimarea numărului de publicații din anii 1990 să includă o eroare mai mare decât cea corespunzătoare anilor 2000.

Baza de date „Publicistica sociologică...” se oprește cu înregistrările complete la nivelul anului 2007. Pentru 2008 și 2009 am utilizat rapoartele de activitate ale ICCV (ICCV, 2008; ICCV, 2009) pentru a completa lista de informații privind ICCV.

Astfel am obținut o bază de date nouă, incluzând publicațiile sociologice ale ICCV începând cu 1990 și până în 2009. Pentru 2009 însă, această listă este lipsită de unele publicații care sunt apărute formal în 2009, însă de facto ele au văzut lumina tiparului în 2010. Unul dintre autorii acestui studiu este în situația de a avea astfel de

studii neincluse în raportul 2009, și este probabil ca exemplul său să nu fie singular.

În această bază de date larg comprehensivă pentru publicațiile sociologice ale ICCV, am operat eliminarea duplicatelor, precum și a intrărilor care nu includeau publicații academice (de exemplu, am eliminat articole publicate în reviste de popularizare, precum *Adevărul Economic* sau *Buletin Informativ al Asociației Romane a Gazului Petrolier Lichefiat*). Deși am efectuat operația în mai multe etape, este posibil ca unele astfel de intrări să mai fi rămas în baza de date, însă numărul lor este cu siguranță mic și afectează mai ales perioada 1992–2003.

Pentru cele 1 683 de publicații rămase în baza de date, am procedat la atribuirea de cuvinte-cheie care să definească tematic domeniul de interes al lucrării în cauză. Pentru unele dintre aceste publicații am avut acces direct la lucrare. Pentru altele, în special unele dintre cele mai vechi de 1995, am alocat cuvinte-cheie pornind de la titlu și de la ceea ce știam despre interesele de cercetare ale autorului. Cu siguranță temele principale ale studiilor sunt mereu surprinse corect. Există însă posibilitatea ca unele dintre temele secundare să nu fie incluse în cuvintele-cheie pe care le-am alocat.

În plus, dat fiind numărul mic de publicații în raportul cu multitudinea temelor din sociologie, adesea am preferat să recurgem la clasificări mai largi, fără a da atenție detaliilor și nuanțelor. Acest lucru ne permite ca, în studiul de față, să derulăm analize pe categorii mai mari de titluri și să urmărim evoluția în timp a interesului față de tematici mai largi. Dezavantajul este că nu putem trage concluzii legate de modificările de nuanță în interiorul fiecărei teme în parte. Spre exemplu, nu putem spune dacă nu cumva în studiile privind calitatea vieții la începutul anilor 1990 se discuta mai mult despre grupuri de vârstă, iar acum se discută despre diferențe de gen. În schimb, putem spune dacă azi sunt mai multe sau mai puține studii din domeniul larg al calității vieții și dacă producția academică își schimbă în timp forma, acordând mai multă sau puțină importanță publicării în volume sau în jurnale, în țară sau în străinătate.

Am descris mai sus modul de constituire a listei de lucrări și informația aferentă cu care lucrăm. Sintetizând această secțiune, trebuie spus că avem la dispoziție o bază de date interesantă, ce acoperă publicistica sociologică a ICCV între 1990 și 2009. Baza de date constituie o sursă de încredere pentru tendințele generale. O parte dintre rezultatele analizelor trebuie însă citite cu precauțiile legate de limitările informației primare disponibile: comparația cu publicațiile sociologilor din afara ICCV trebuie să țină cont de o ușoară suprareprezentare a celor din ICCV în baza de date „Publicistica sociologică...”; în comparație cu publicațiile din anii 1990, cele din anii 2000 constituie o listă mai completă, iar gradul de completitudine descrește de la an la an; excepția o face anul 2009, unde este probabil să existe incompletitudine mai mare decât în raport cu anii anteriori (2008, 2007 etc.), dat fiind faptul că unele publicații etichetate 2009 au văzut lumina tiparului abia în 2010 și nu sunt incluse în listele cu care am lucrat; în unele cazuri, cuvintele-cheie asociate publicațiilor pot fi incomplete – cum însă această eroare nu este sistematică, este greu de estimat impactul său.

ELEMENTE DE CONTEXT

În perioada anterioară lui 1990, sociologia românească a cunoscut scurte perioade de existență oficială, întrerupte de secvențe destul de lungi de interdicție formală (Larionescu, 2002; Zamfir, 2009). Aceasta a făcut ca, în 1990, numărul sociologilor români să fie extrem de redus: de mai mulți ani nu fuseseră generații de absolvenți, iar o parte dintre absolvenții mai vechi de sociologie, neavând unde activa, optaseră deja pentru alte cariere. Ca pretutindeni în Europa de Est, la începutul anilor 1990 sociologia est-europeană era subdezvoltată în raport cu cea vestică, anii de libertate îngrădită a gândirii și expresiei fiind extrem de importanți în acest sens (Sztompka, 2002). Oarecum firesc, numărul revistelor academice în care puteau fi publicate articole de sociologie era, la rândul său, redus.

Situația s-a menținut în criza de la începutul anilor 1990, când funcționau practic doar două reviste de sociologie: *Sociologie românească* și *Calitatea vieții*. În 1994 s-a adăugat *Revista de Cercetări Sociale*, susținută financiar de Institutul de Marketing și Sondaje IMAS, care a dispărut însă după ce această susținere a încetat. Abia în anii 2000, cu precădere în a doua jumătate a acestora, piața revistelor de sociologie a explodat. Universitățile au cunoscut creșteri ale numărului de studenți (Vlăsceanu et al., 2010), o parte dintre aceștia plătind studiile. Au apărut, astfel, resurse financiare. Ele s-au adăugat unei nevoi de certificare a calității prin publicare și de ascensiune în cariera academică – condiționată, la rândul ei, de publicare. Acești factori s-au conjugat cu creșterea numărului de sociologi activi în zona academică, conducând la apariția de reviste de sociologie la aproape toate universitățile de stat care au secții ce oferă licența de sociolog.

Simultan, centrarea aproape exclusivă a universităților pe partea de predare (vezi Sztompka, 2002) a început să fie chestionată. Cu toate acestea, programele doctorale sunt încă în curs de consolidare, ceea ce îngreunează dezvoltarea cercetării în universități, acolo unde aceasta se derulează, de regulă, utilizând doctoranzii ca element activ al laboratorului de cercetare. În plus, recesiunea economică de la sfârșitul anilor 2000 a afectat și finanțarea activităților de cercetare. Efectul probabil este de diminuare a numărului potențial de publicații.

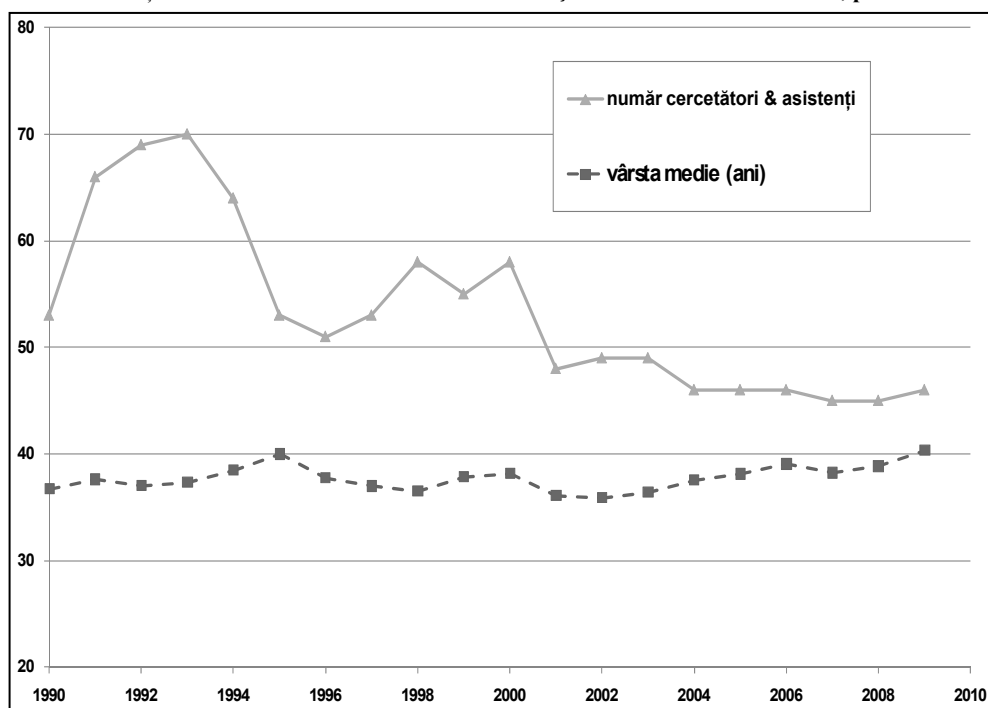
Pe de altă parte, o nouă generație de sociologi s-a afirmat, aducând cu sine modele de publicare ușor diferite, împrumutate din sociologia vestică, cu un accent mai puternic pe publicarea în reviste și cu dorința de a se integra mai mult în fluxurile internaționale de cunoaștere.

În cei douăzeci de ani de existență, ICCV a evoluat în contextul amintit mai sus. Înființat în primele zile ale lui ianuarie 1990, institutul a beneficiat, de la bun început, de o revistă proprie – *Calitatea vieții*, singura publicație academică din sociologie care a apărut constant în întreaga perioadă cuprinsă între 1990 și 2009. Au mai fost două alte reviste care au reluat apariția în 1990 și care continuă și în prezent. Prima dintre ele, *Sociologie românească*, a cunoscut însă destule sincope în apariție la jumătatea anilor 1990. Acestea i-au afectat, în perioada respectivă,

periodicitatea, dar nu i-au știrbit continuitatea. Cea de-a doua, *Romanian Journal of Sociology*, cunoaște de-a lungul întregii perioade fluctuații continue.

Figura 1

Evoluția numărului de cercetători* din ICCV și a vârstei medii a acestora, pe ani

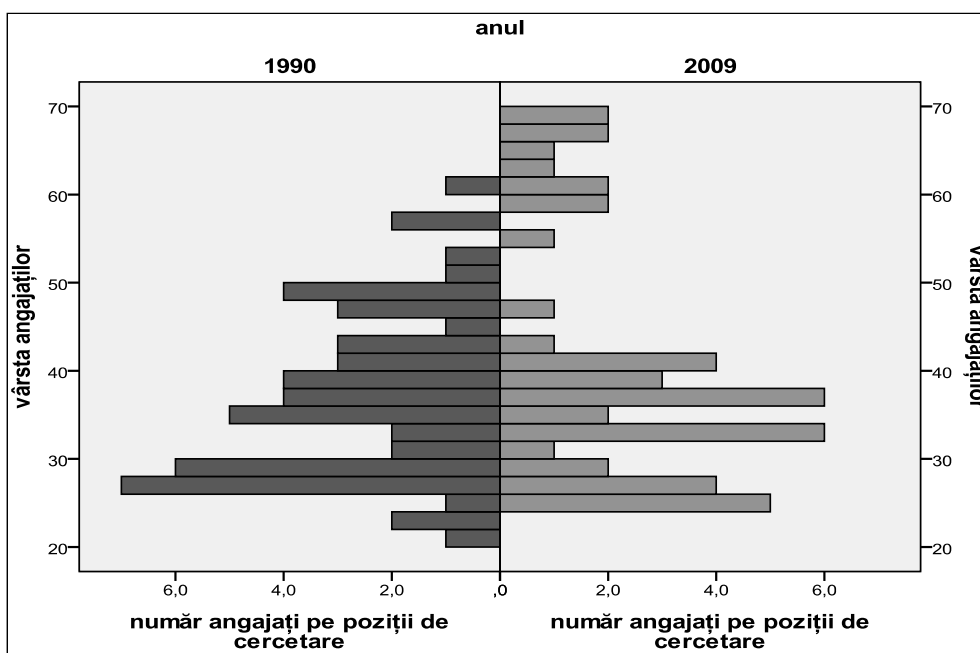
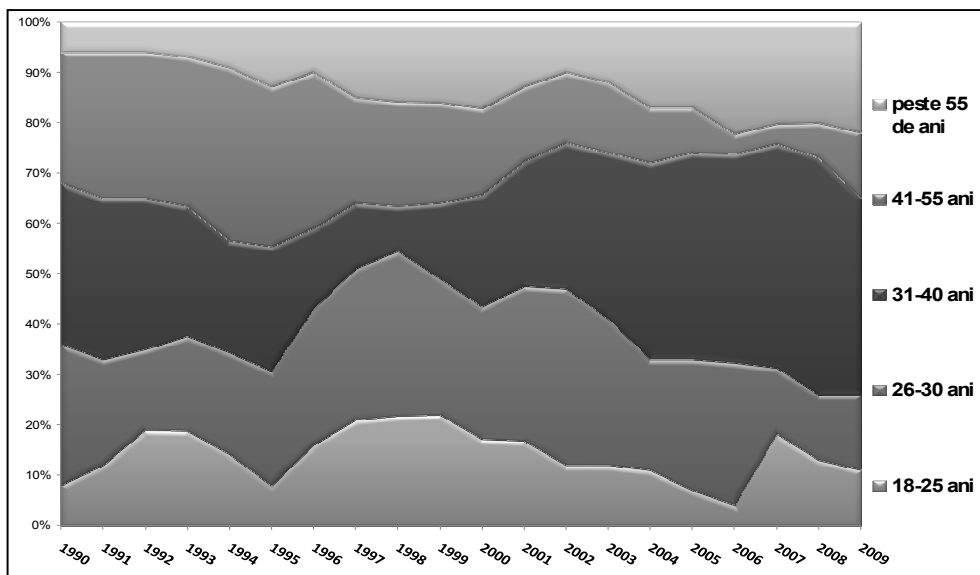
* Sunt luați în considerare toți cercetătorii angajați în anul respectiv. Cu alte cuvinte, dacă un cercetător oarecare, X, a lucrat în ICCV între ianuarie și august, iar din septembrie a fost înlocuit de Y, atunci și X și Y sunt luați în considerare pentru anul respectiv.

Sociologii au dominat ca pondere colectivele de angajați. Împreună cu asistenții sociali, ei formează de mai bine de un deceniu cvasimajoritatea angajaților pe poziții de cercetător sau cercetător asistent. În primii ani de activitate, între angajați, numărul economiștilor era destul de mare, însă el s-a diminuat în timp, mai ales după apariția primelor generații postdecembriste de absolvenți de sociologie. Psihologii, matematicienii și istoricii completează paleta profesională a cercetătorilor ICCV.

Numărul de angajați ICCV pe poziții de cercetare ce ar fi putut publica texte academice (cercetători asistenți, cercetători științifici, cercetători principali 3, 2 și 1) a variat destul de mult între 1990 și 2009. Figura 1 descrie această evoluție, prezentând numărul de persoane angajate în fiecare an. Cu alte cuvinte, cifra nu reprezintă numărul de cercetători aflați în ICCV la un moment de timp, ci numărul total de cercetători care au fost angajați în ICCV, pe parcursul fiecărui an calendaristic în parte.

Figura 2

Distribuții pe vârste ale cercetătorilor ICCV*

* Sunt luați în considerare toți cercetătorii angajați în anul respectiv. Cu alte cuvinte, dacă un cercetător oarecare, X, a lucrat în ICCV între ianuarie și august, iar din septembrie a fost înlocuit de Y, atunci și X și Y sunt luați în considerare pentru anul respectiv.

Rădulescu (2010) prezintă o istorie a numărului de posturi. Parte din acestea însă nu au fost acoperite inițial, ceea ce, conjugat și cu dinamica mai mare a cercetătorilor în primii ani de existență ai ICCV, determină creșteri ale curbei ce descrie numărul de cercetători în intervalul 1990–1994. Restrângerile numărului de posturi determină descreșteri ulterioare.

Vârsta medie se plasează, în general, în jurul a 38 de ani, cu variații induse de dinamica personalului: plecările și venirile de personal determină, în general, întinerirea. Aceasta se suprapune peste îmbătrânirea naturală a celor ce rămân în institut, ceea ce conduce la relativa constanță a vârstei medii. În ultimii ani, stabilitatea mai mare a colectivului a condus la o tendință de îmbătrânire constantă.

Figura 2 arată că, dincolo de stabilitatea vârstei medii, în 2009, în comparație cu 1990, a crescut ponderea celor mai în vârstă, pe baza dispariției celor între 41 și 55 de ani, în timp ce generațiile mai tinere și-au schimbat componența: cei din jurul vârstelor de 20 și 40 de ani sunt înlocuiți cu cei de 25–26 și 34–35 de ani.

Consecința este că, în prezent, în ICCV sunt generații aflate la vârste mai productive academic decât erau în 1990. Pe de o parte, generațiile mai vechi, ajunse acum în jurul vârstei de 60 de ani, se află în momentul în care pot fructifica experiențe profesionale îndelungate, concretizându-le în lucrări numeroase. Evoluția naturală a ciclurilor familiale permite acestora și alocarea mai multor resurse de timp pentru definitivarea publicațiilor: generațiile mai în vârstă ating acea fază a vieții când nevoia de acumulare este mai redusă, iar constrângerile legate de creșterea copiilor dispar. Astfel au la dispoziție mai mult timp pentru a valorifica cunoașterea profesională dobândită.

Pe de altă parte, la începutul și la mijlocul anilor 1990, ICCV găzduia mulți cercetători aflați la început de drum. Astăzi, și între cei mai tineri, mulți au deja experiență de cercetare, dețin titluri de doctor etc. Vom vedea în următoarele secțiuni cum se reflectă acest lucru asupra numărului și tipului de publicații academice.

PRODUCȚIA ȘTIINȚIFICĂ A CERCETĂTORILOR ICCV, 1990–2009: ANSAMBLUL PUBLICAȚIILOR

ICCV și restul comunității academice

Baza de date cu care lucrăm include 1 683 de titluri diferite, produse ale cercetătorilor ICCV între 1990 și 2009. Dintre acestea, exact 1 500 sunt produse între 1990 și 2007. În baza de date „Publicistica sociologică...” numărul total de intrări pentru 1990–2007 este de 12 246. Am corectat această cifră cu 5% pentru a elimina erorile probabile pe care le-am semnalat. Rezultă că aproximativ 13% din totalul publicațiilor sociologice românești din perioada amintită provin din ICCV (raportul neajustat este de 12,24%). Ținând cont și de suprareprezentarea ICCV în baza de date „Publicistica sociologică ...”, este probabil ca procentul amintit să se plaseze de fapt, ca ordin de mărime, în jurul a 10%.

Variația în timp este și ea interesantă. Sunt ani, precum 1990 sau 2000, în care raportul neajustat ca mai sus ia valori sub 10%. Există un an complet atipic, 1991, în care producția ICCV urcă la 38% din total, probabil datorită organizării reduse a altor centre de cercetare, precum și a prezenței revistei *Calitatea Vieții* în patronajul institutului. În anii de început și de mijloc ai decadelor 1990 procentul oscilează în jurul a 20%. După 2000 se stabilizează în jurul a 15–16%, dar urcă în 2007 la 20%.

Aceste cifre confirmă plasarea ICCV între principalii furnizori de literatură academică sociologică din România. Ținând cont și de faptul că numărul centrelor de cercetare academică din România (institute ale Academiei și catedre universitare) este în jur de 20, acest lucru plasează probabil ICCV între cele mai productive astfel de unități. Situația este însă una normală, ținând cont de dimensiunile institutului: ICCV are în prezent 49 de cercetători și asistenți de cercetare, fiind al doilea centru ca număr de cercetători din domeniul sociologiei, după Facultatea de Sociologie și Asistență Socială a Universității din București. Situația a fost aceeași de-a lungul celor douăzeci de ani analizați în acest studiu. Pe de altă parte, spre deosebire de sociologii din universități, cei din ICCV resimt mai puțin presiunea timpului alocat activităților didactice, deși o bună parte a lor funcționează și în interiorul unor facultăți, în calitate de cadru didactic asociat sau urmează cursuri de master și doctorale.

Evoluția tipurilor de publicații

Am analizat și tipurile de publicații realizate de cercetătorii ICCV. Am distins între articole în reviste cu referenți, cărți, capitole în cărți, altele decât cele de autor, rapoarte extinse, rapoarte de cercetare extinse și tipărite la edituri consacrate (având ISBN și fiind asimilabile unei cărți).

Pe ansamblul celor două decade analizate, între publicațiile cercetătorilor ICCV predomină articolele în reviste românești. Nu am realizat o numărătoare exactă, însă între acestea o bună parte au apărut în revista publicată de ICCV de-a lungul întregii perioade – *Calitatea Vieții*. Expunerea internațională este redusă: 28 de articole în reviste, 4 cărți coordonate, 49 de capitole de carte, în total 4,8% din totalul titlurilor luate în calcul.

Atenția acordată publicării internaționale a fost redusă în primul deceniu analizat. După 2003, însă, chiar dacă frecvența titlurilor apărute în jurnale și cărți din afara României este redusă, există o constanță a integrării în astfel de fluxuri științifice. Acesta este, probabil, efectul „maturizării” institutului, dar și al creșterii economice ce a permis accesarea unor resurse financiare superioare.

În anii de început ai deceniului 1990, articolele apărute în reviste românești constituiau majoritatea producției științifice. În perioada 1990–1994 practic nu au fost publicate alte produse academice. Cele șapte cărți editate în perioada respectivă constituie, mai degrabă, excepții. Abia mai târziu, acumularea de material și cunoștințe a devenit una mai consistentă, permițând apariția mai multor volume mai complexe.

Tabelul nr. 1

Structura pe ani a tipurilor de publicații ale ICCV

	An	Tip publicație							Total	
		Articol în revista din străinătate	Articol în revista din România	Carte apărută în străinătate	Carte apărută în România	Capitol în carte din străinătate	Capitol în carte din România	Raport extins		Raport asimilabil unei cărți
	1990		95%		5%					100%
	1991	1%	85%		5%		9%			100%
	1992		90%		2%		5%		3%	100%
	1993	2%	90%		3%		3%	2%		100%
	1994		89%		2%		6%	2%	2%	100%
	1995		62%		4%	5%	27%	2%		100%
	1996		44%		5%	4%	46%	1%		100%
	1997	3%	64%		5%		14%	12%	2%	100%
	1998		50%		2%	2%	11%	23%	11%	100%
	1999		30%		15%		43%	10%	3%	100%
	2000		35%		13%	5%	40%	3%	3%	100%
	2001	1%	63%	2%	12%	2%	11%	6%	2%	100%
	2002		38%	1%	13%	3%	27%	9%	8%	100%
	2003	4%	53%		5%	5%	13%	15%	5%	100%
	2004	4%	52%		9%	7%	23%	2%	3%	100%
	2005	2%	49%		14%	3%	29%	2%	2%	100%
	2006	3%	36%		17%	1%	38%	3%	3%	100%
	2007	1%	20%		4%	6%	58%	9%	2%	100%
	2008	1%	35%		7%	1%	51%		5%	100%
	2009	6%	42%	1%	4%	2%	37%		7%	100%
	Total	2%	50%	0%	8%	3%	29%	5%	3%	100%

Sunt ani, mai ales între ultimii, în care publicarea de capitole de carte a fost una intensă. Este vorba mai ales de cărți coordonate de sociologi din ICCV, apărute în 2007 și 2008: *Enciclopedia dezvoltării sociale* (Cătălin Zamfir și Simona Stănescu), *Valori ale românilor: 1993–2006. O perspectivă sociologică* (Bogdan Voicu și Mălina Voicu), *Calitatea vieții și dezvoltarea durabilă. Politici de întărire a coeziunii sociale* (Ioan Mărginean și Iuliana Precupețu), *Accesul romilor pe piața muncii. Aspirații, factori și strategii de reușită* (Sorin Căce), *Nevoi și resurse în comunitățile de romi* (Mălina Voicu, Claudiu Tufiș), *Romii. Povești de viață* (Mălina Voicu, Claudiu Tufiș) etc.

Evoluția „productivității” cercetătorilor ICCV

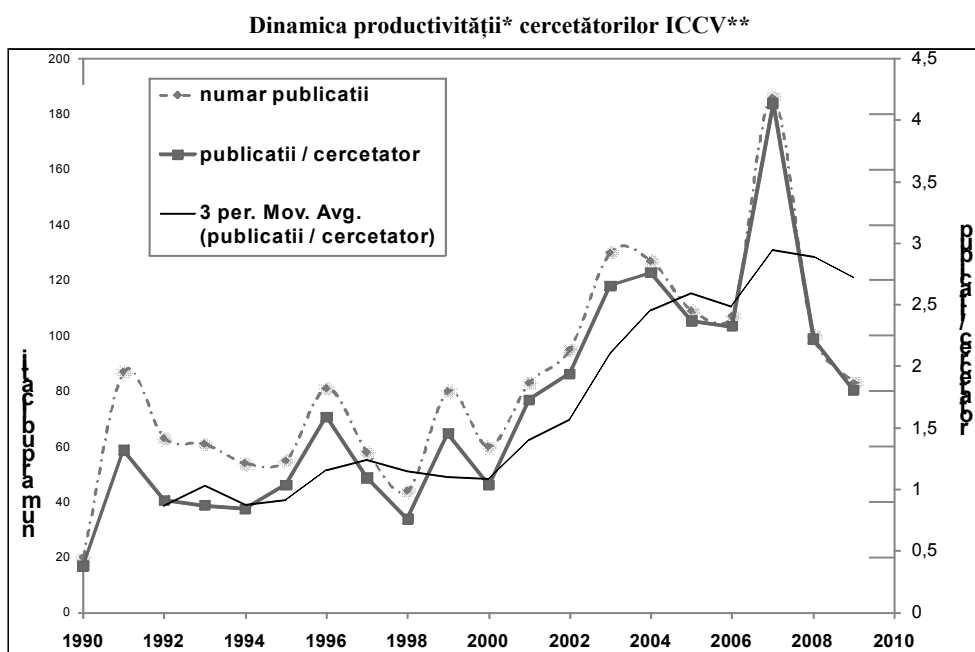
Aceleași cărți sunt cele care determină creșteri importante ale „productivității” cercetătorilor ICCV. În termeni absoluți, anii în care apar cărți coordonate mai ample, sau un număr mai mare de cărți coordonate (1999 și 2007, mai ales) marchează aparente creșteri bruște de productivitate, urmate de scăderi.

Volumele în cauză înglobează, de regulă, un efort de cercetare mai îndelungat, incluzând achiziții teoretice și metodologice, care se concretizează în

publicații mai ample, așa cum sunt cărțile. Astfel de cărți pot fi prilejuite fie de cercetări realizate în alte scopuri, fie constituie finalizări ale unor activități de durată. În ambele situații ele reprezintă eforturi de sintetizare a achizițiilor amintite și indică un produs ce înglobează efectul a mai multor ani de muncă. Același lucru se întâmplă, ce e drept, în mai mică măsură, și cu articolele publicate.

Este motivul pentru care am inclus în Figura 3 o curbă de tendință a raportului publicații pe cercetător, calculată ca medie mobilă de perioadă 3: valoarea luată în considerare pentru fiecare an reprezintă media numărului de publicații pe cercetător din anul respectiv și cei doi ani precedenți. Aceasta oferă tendința generală a fenomenului studiat, eliminând variațiile induse de apariția unor evenimente deosebite în acel an, dar incluzând și publicațiile din anii precedenți. Sunt eliminate, astfel, oscilațiile anuale și devine mai ușor vizibilă direcția urmată de ICCV: Până în 1997–1998 există o stabilitate a productivității, urmată de un trend ascendent. Creșterea devine exponențială între 2000 și 2004, dar își scade substanțial ritmul în a doua parte a anilor 2000.

Figura 3

* Cea de-a treia curbă reprezintă o funcție de tendință pentru numărul de publicații per cercetător. Fiecare punct este calculat ca medie mobilă de perioadă 3. Cu alte cuvinte, valoarea funcției în fiecare an este egală cu media aritmetică a valorilor indicatorului calculate pentru anul în cauză, cel precedent și cel dinaintea acestuia (în 2000, valoarea curbei de tendință este media valorilor indicatorului publicații/cercetător în anii 1998, 1999 și 2000).

** Sunt luați în considerare toți cercetătorii angajați în anul respectiv și publicațiile acestora. Dacă un cercetător oarecare, X, a lucrat în ICCV între ianuarie și august, iar din septembrie a fost înlocuit de Y, atunci și X și Y sunt luați în considerare pentru anul respectiv.

Două fenomene sunt simultane exploziei publicațiilor de după 2000: scăderea numărului de angajați și diversificarea posibilităților. Probabil că ambele contribuie la creșterea numărului publicațiilor per cercetător.

Pe de altă parte, rămâne de văzut în 2010 dacă scăderea din 2009 este doar efectul înregistrării incomplete a publicațiilor din anul respectiv suprapusă peste mișcarea oscilatorie obișnuită. O explicație alternativă, ce rămâne însă a fi validată de timp, poate fi recesiunea economică. Finanțarea mai redusă a activităților de cercetare ar fi putut determina diminuarea „productivității”, măsurate prin numărul de publicații, stimulând, în schimb, cercetătorii să caute surse alternative de venit în proiecte non-academice. În acest caz, 2010 ar putea aduce un număr încă și mai mic de titluri publicate.

DINAMICA PRINCIPALELOR TEME ȘI SUBTEME ANALIZATE

O privire de ansamblu

Calitatea vieții și politicile sociale constituie principalul obiect de activitate al ICCV. Interesele de cercetare ale celor doi directori ai institutului, Cătălin Zamfir și Ioan Mărginean, au convers, cel mai frecvent, în aceeași direcție. În mod firesc, numărul publicațiilor din această sferă tematică este unul ridicat. Ceva mai mult de o treime (603 din 1 683) dintre titlurile luate în considerare pentru perioada 1990–2009 tratează teme de politici sociale, fie că este vorba de politici sociale la modul general, fie că este vorba de particularizări în diferite domenii: sănătate, pensii, asistență socială, locuire, educație etc. Alte 223 de titluri se concentrează asupra calității vieții, fie că este vorba de indicatorii obiectivi, de cei subiectivi, sau de calitatea vieții tratată ca întreg.

Schimbarea socială a fost cuvântul-cheie al societății românești în perioada postdecembristă. Referințele la tranziție și la comunism apar, practic, în marea majoritate a articolelor cercetătorilor ICCV. O bună parte dintre lucrările analizate (128 din 1 683) se ocupă în mod direct de domeniul respectiv, constituind al treilea element ca frecvență între temele majore abordate de institut.

Alte 112 titluri se preocupă cu elemente legate de dezvoltarea socială, comunitară sau regională. 123 de lucrări se ocupă fie de valori sociale, fie de stil de viață, fie de sociologia religiilor. 128 de titluri includ studii de comunitate, discuții despre capital social și dezvoltare comunitară. Studiile din sfera educației adună 94 de titluri, cele despre romi/țigani – 104, asistența socială – 111, articolele ce discută chestiuni metodologice sunt 103, iar cele ce analizează munca și politicile de ocupare sunt 98.

Tabelul 2 prezintă frecvența aparițiilor cuvintelor-cheie pe care le-am utilizat pentru a eticheta publicațiile cercetătorilor ICCV din perioada 1990–2009. Unele domenii mai mari, precum politicile sociale, sunt analizate pe subteme. Altele, cu frecvență mai redusă, precum valorile sociale, includ toate abordările din domeniu, indiferent dacă, de exemplu, tratau valori din sfera muncii, din sfera familiei sau de nivel mai general, legate de modernizare și postmodernizare.

Tabelul nr. 2

Numărul de lucrări publicate de cercetătorii ICCV în perioada 1990–2009, în domeniile cu cele mai frecvente publicații (total titluri luate în considerare: 1 683)

Cuvânt-cheie	Număr apariții	Cuvânt-cheie	Număr apariții
politici sociale	175	calitatea vieții – indicatori subiectivi	45
tranziție, schimbare socială, comunism	128	sociologia familiei	44
calitatea vieții – indicatori obiectivi/sărăcie, venituri	121	administrație publică	43
asistență socială	111	locuire, politici de locuire	43
calitatea vieții la modul general	106	fineri	42
țigani/ romi	104	grupuri de risc	41
chestiuni metodologice	103	consum	40
muncă, șomaj, politici de ocupare	98	dezvoltare comunitară	38
politici educaționale, capital uman, studii despre educație	94	politici de sănătate	35
valori sociale	84	relații economice	34
rural, dezvoltare rurală, agricultură	79	pensii, asigurări sociale	34
dezvoltare socială	69	inegalitate, structură socială	33
politici antisărăcie	66	stil de viață	31
politici pentru familie și copil	66	migrație	30
incluziune/excluziune socială	63	gender, studii de gen	27
alegeri, sociologie politică	60	demografie	26
capital social, schimb social, participare	55	politici salariale, venituri	26
relații internaționale, geopolitică, integrare europeană	55	viața academică	26
evaluare, studii de impact	54	soc. organizații, management	23
relații interetnice, alte minorități decât țiganii	51	sociologia religiei	23
teorie socială, filozofie socială	51	mediu, ecologie	19
studii de comunitate	50	inovație socială	15

Această listă de teme definește universul intereselor de cercetare ale ICCV în perioada 1990–2009. Este interesant însă să urmărim dinamica acestor interese, eventualele schimbări de orientare observate de-a lungul timpului.

Prezentăm în continuare evoluția publicațiilor pe câteva grupări largi de teme și subteme de cercetare, urmărind mai întâi în secțiuni separate dinamica studiilor de politici sociale, de calitatea vieții, de dezvoltare socială etc. Căutăm să identificăm care au fost subtemele sau domeniile care au câștigat mai multă atenție și care au trecut, temporar, în penumbră. În plus, studiem ce fel de publicații au produs, de-a lungul timpului, principalele teme și dacă tipul acestor publicații se schimbă odată cu trecerea timpului.

În final, sintetizăm informația astfel prezentată și discutăm comparativ dinamica principalelor domenii de interes ale ICCV.

Politici sociale și teme conexe

Studiul politicilor sociale în ICCV este marcat de apariția unor lucrări de amploare, ce au concretizat la diferite momente în timp, eforturile de cunoaștere ale cercetătorilor din ICCV. Cele două volume importante (Zamfir & Zamfir, coord., 1995; Zamfir, coord., 1999) sunt completate de alte câteva lucrări colective (Pop, coord., 2003) sau cărți de autor (Mărginean, 1994; Cace, 2004; M. Voicu, 2005; Dan, 2006; Preoteasa, 2009 etc.). Numărul mare de astfel de lucrări evidențiază interesul constant al institutului față de temă.

În termeni absoluți, în anii 1991–2001, cercetătorii ICCV au publicat anual în jurul a 20 de titluri care pot fi incluse în domeniul larg al politicilor sociale. Anii de vârf ai decadei sunt 1991, cu 27 de titluri și, mai ales, 1999, cu 33, parte dintre ele provenind din volumul colectiv editat în acel an (Zamfir, coord., 1999). Prima parte a anilor 2000 aduce câte 40–50 de publicații pe an, în 2002, 2003, 2004, tendința continuând în 2006 și 2007. În 2008 și 2009, interesul scade ușor în raport cu anii anteriori, fiind publicate doar 31, respectiv 35 de lucrări din domeniul politicilor sociale și a tematicilor conexe.

Dacă ne raportăm la numărul total de titluri publicate de cercetătorii ICCV, pentru fiecare dintre cele patru părți în care am împărțit intervalul analizat (vezi Tabelul nr. 3), lucrările din sfera politicilor sociale constituie în jur de o treime din producția publicistică. În intervalul 2001–2005, cifra urcă chiar către 40%.

Tabelul nr. 3

Număr titluri apărute pe an, din domeniul politicilor sociale și teme conexe

Cuvinte-cheie	Perioada apariției			
	1990–1995	1996–2000	2001–2005	2006–2009
politici sociale la modul general	8,33	9	11,8	5
politici de locuire	0,5	0,8	4,6	3,25
politici educaționale, capital uman, studii despre educație	1,5	2,4	5,4	11
politici antisărăcie	1,33	5,4	4,8	1,5
politici de sănătate	1,33	1	1,6	3,5
politici pentru familie și copil	1	3,2	5	4,75
asistența socială	2,67	2,8	11,4	6
politici salariale, venituri	1	1	1,6	1,75
pensii, asigurări sociale	2	2,2	1,2	1
muncă, șomaj, politici de ocupare	3,33	3,6	5	7,75
abordează teme de politici sociale (oricare)	20,2	23,6	41	39,8
Număr titluri din orice domeniu publicate de cercetătorii ICCV în perioada respectivă	56,7	64,6	109	119

Luând în considerare și numărul de cercetători din fiecare an, se remarcă aceeași tendință: numărul de lucrări de politici sociale se dublează în anii 2000. Începând cu 2000, raportul este de aproximativ o publicație per cercetător, cunoscând o minimă de 0,7 în 2007. În anii 1990, raportul este de o lucrare la 2–3 cercetători: raportul minim este de 0,2 în 1990, iar maximul este de 0,6 în 1999.

Nu doar numărul de publicații crește, dar și orientarea acestora se modifică. La începutul anilor 1990, politicile sociale de ramură sunt mai rar abordate, excepțiile fiind asistența socială și politicile de ocupare. Asistența socială cunoaște un boom în perioada 2002–2006, când, de altfel, articolele care pot fi subsumate oricărei politici sociale de ramură cresc ca importanță. La polul opus, lucrările ce tratează politica socială în ansamblul ei, principalul filon din domeniu până în 2007, tind să se împuțineze, mai ales în 2008 și 2009. Dintre studiile sectoriale, cele dedicate educației cresc ca pondere, fiind dominante începând cu 2007, în timp ce politicile de locuire scad de la 6–7 articole pe an, în perioada 2001–2007 la cel mult un titlu pe an.

Din punct de vedere al orientării către un anumit format de publicare, anii de debut ai deceniului 1990 sunt dominați de publicarea de articole în reviste românești. După 1996, cărțile și capitolele de carte devin mai importante ca frecvență. După 2006, ponderea articolelor din jurnale în totalul publicațiilor din sfera politicilor sociale și a domeniilor conexe scade la sub o treime. Crește, totodată, și tendința de a publica în afara României, însă aceasta rămâne, mai degrabă, un fenomen marginal.

Tabelul nr. 4

Număr titluri apărute pe an, din domeniul politicilor sociale și teme conexe

Tip publicație	Perioada apariției				Total
	1990–1995	1996–2000	2001–2005	2006–2009	
Articol în revistă din străinătate		1%	2%	1%	1%
Articol în revistă din România	81%	33%	46%	28%	46%
Carte apărută în străinătate			1%	1%	0%
Carte apărută în România	3%	9%	12%	9%	9%
Capitol în carte din străinătate	1%	3%	4%	4%	3%
Capitol în carte din România	11%	43%	22%	47%	30%
Raport	3%	8%	8%	5%	6%
Raport asimilabil unei cărți	2%	3%	5%	6%	4%
Total	100%	100%	100%	100%	100%

Pe ansamblu, această evoluție evidențiază modul de focalizare a intereselor cercetătorilor ICCV și este strâns legată de istoria unei generații de tineri cercetători. Aceștia au devenit parte a ICCV la jumătatea anilor 1990, o bună parte dintre ei alegând teme de politică socială pentru proiecte de doctorat³. Câteva proiecte majore ale institutului au adus în prim plan, în perioada imediat următoare, analizele dedicate politicilor sociale. Volumul colectiv de analiză a stării politicilor sociale în România postcomunistă (Zamfir, coord., 1999) a fost urmat de o serie de rapoarte ce a stimulat și producția academică. Între acestea, reperele importante sunt raportul UNDP ce analizează starea sărăciei, făcând însă referință permanentă la politicile sociale (Zamfir, coord., 2001), urmată, între 2001 și 2004, de colaborarea ICCV cu Comisia Antisărăcie și pentru Promovarea Incluziunii Sociale (CASPIIS). În aceeași perioadă, cei mai mulți dintre cercetătorii amintiți mai sus au finalizat și au început să susțină tezele de

³ În ordine cronologică, aceștia sunt: Marian Preda, Simona Ilie, Luana Pop, Lucian Pop, Adrian Dan, Mălina Voicu, Sorin Căce, Dana Costin, Ruxandra Noica etc.

doctorat. Activitatea doctorală s-a concretizat (și) în diverse publicații. Acestea s-au adăugat celor produse în mod obișnuit de cercetătorii din ICCV, cu precădere de profesorii Cătălin Zamfir și Ioan Mărginean, marcând trecerea de la abordările globale ale politicilor sociale la cele sectoriale. Acestea erau prefigurate de anchetele pe bază de chestionar aplicat unor eșantioane naționale, realizate la sfârșitul anilor 1990, care vizau *Percepțiile asupra politicilor sociale* (coordonator Marian Preda) și *Nevoia de locuințe* (coordonatori Adrian Dan și Ruxandra Noica).

Începutul anilor 2000 marchează apariția în ICCV a unei noi serii de sociologi ce își dezvoltă activitatea doctorală în domeniul politicilor sociale⁴. Ei sunt cei care contribuie la menținerea unei producții ridicate în domeniu, chiar și în absența unor granturi sau contracte de cercetare majore.

Calitatea vieții

Am grupat în secțiunea de față titlurile ce tratează indicatori subiectivi, indicatori obiectivi (venituri, sărăcie), studii dedicate calității vieții la modul general și titluri ce abordează componenta consumului.

Calitatea vieții constituie obiectul major de studiu al ICCV, așa cum o indică și numele institutului. De altfel, în primii ani de existență ai ICCV, studiile grupate în această secțiune sunt predominante. Ulterior, atenția se îndreaptă și spre politicile sociale, iar apoi tematica acoperită de sociologii din institut se diversifică. Cu toate acestea, studiile subsumate grupării analizate în secțiunea de față continuă să reunească un număr important de publicații în fiecare an.

Așa cum reiese din Tabelul nr. 5, cu excepția anilor 1996–2000, numărul de articole din toate cele patru subdomenii este aproape constant, chiar dacă numărul total al titlurilor (din toate domeniile) crește de la perioadă la perioadă. Cu alte cuvinte, se înregistrează o scădere a ponderii articolelor din domeniul calității vieții în totalul articolelor publicate de cercetătorii ICCV.

În prima jumătate a anilor 1990, una din patru lucrări publicate își găsea punctul de interes în domeniul calității vieții. Publicarea este stimulată și de realizarea anuală a studiului *Diagnoza Calității Vieții* (coordonator Ioan Mărginean), o anchetă pe bază de chestionar, realizată pe eșantioane de gospodării reprezentative la nivel național. Se adaugă alte anchete similare, având ca obiect explicit de studiu investigarea sărăciei. Un volum important marchează această etapă de început: *Diagnoza sărăciei* (Zamfir, coord., 2005).

Recesiunea economică duce însă, în a doua parte a anilor 1990 la lipsa de finanțare. După 1996, ancheta *Diagnoza Calității Vieții* nu mai este realizată în fiecare an, ci doar de trei ori: în 1999, 2003 și 2006. Aceasta se reflectă în scăderea numărului de titluri publicate. Perioada prilejuiește însă o apariție interesantă, deși mai puțin citată datorită circulației restrânse: un manual de măsurare a sărăciei, produs în cadrul unui proiect UNDP de Lucian Pop, Manuela Stănculescu, Narcisa Țambrea, Simona Ilie (Stroie) (UNDP, 1998).

⁴ Ana-Maria Preoteasa, Simona Vonica, Raluca Popescu, Cristina Tomescu, Daniel Arpinte, Cosmin Briciu, Ileana Neamțu etc.

Repetarea anchetelor determină, în perioada 2001–2005, creșterea semnificativă, față de 1996–2000. Este momentul în care apar lucrări de amploare, precum volumul coordonat de Ioan Mărginean și Ana Bălașa, *Calitatea Vieții în România* (ediția revizuită), dar și raportul *Quality of Life in Romania and Bulgaria* (Mărginean, coord., 2006), consecința unui contract internațional important. Ele se adaugă rapoartelor produse pentru UNDP și CASPIS amintite și în secțiunea în care am discutat titlurile din domeniul politicilor sociale. În plus, a fost inițiată elaborarea unui *Dicționar de sărăcie*, niciodată finalizat prin publicare, ale cărui capitole preliminare au fost postate online în 2003. (Capitolele *Dicționarului de sărăcie online* nu sunt numărate între publicațiile ICCV analizate în acest articol. O parte dintre ele au fost adaptate și reutilizate de autori în alte lucrări).

Tabelul nr. 5

Număr mediu titluri apărute pe an, din domeniul calității vieții și domeniul consumului

Cuvinte-cheie	Perioada apariției			
	1990–1995	1996–2000	2001–2005	2006–2009
indicatori subiectivi	2,17	0,80	2,20	4,25
indicatori obiectivi	5,50	4,40	7,80	6,00
calitatea vieții la modul general	7,33	1,80	6,00	5,50
consum și venituri	1,83	0,40	2,80	3,25
Total (oricare din cele de mai sus)	14,33	7,20	14,60	15,25
Număr titluri din orice domeniu publicate de cercetătorii ICCV în perioada respectivă	56,7	64,6	109	119

Longitudinal, subdomeniul indicatorilor obiectivi ai calității vieții înregistrează cel mai mare număr mediu de articole. Faptul este firesc: societatea românească este una mai degrabă săracă, în centrul dezbaterii publice și a discuțiilor cotidiene fiind, cu precădere, chestiunile legate de acoperirea nevoilor de bază, de dificultățile financiare. De aici și interesul acordat mai degrabă indicatorilor obiectivi, evoluției acestora, modului de măsurare.

În privința tipului de publicație, se observă aceeași tendință generală, întâlnită și în alte domenii, de a publica preponderent articole în jurnale românești. Deși la începutul anilor 1990 această tendință era mai accentuată (87% din toate publicațiile din acea perioadă erau articole în reviste românești), ea evoluează descendent în următorii ani, 1996–2000, și în următoarele perioade nu depășește 50% din totalul tipurilor de publicații, indicând, astfel, o extindere a tipurilor de publicații către care s-au orientat cercetătorii ICCV.

Valori sociale, stil de viață, sociologia religiei

Cele trei domenii largi reunite în această secțiune nu se suprapun decât în mică măsură, însă au elemente comune ce au determinat tratarea lor în interiorul aceluiași calup tematic.

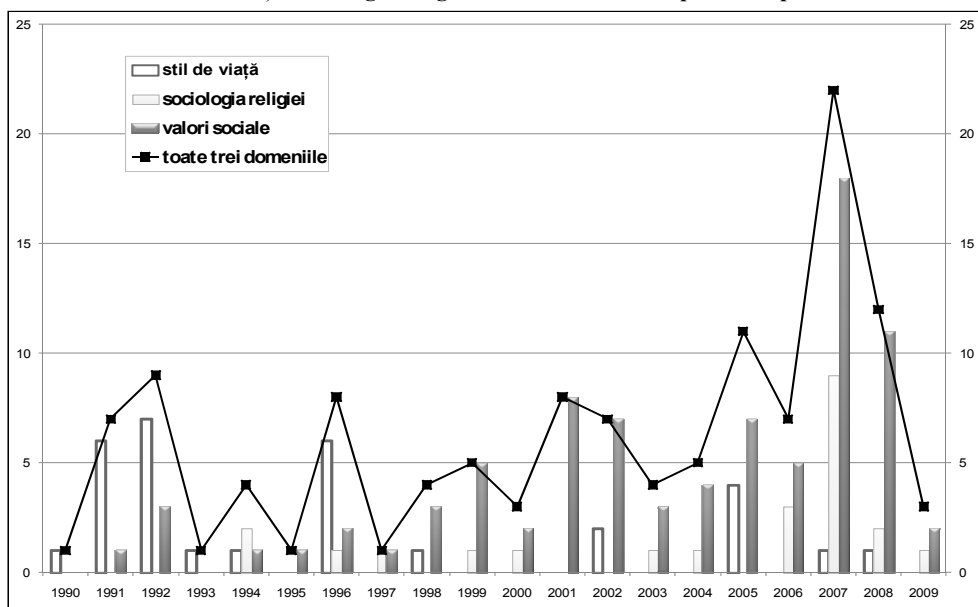
Studiul *stilului de viață* reflectă preocupările din anii 1970–1980 ale profesorului Cătălin Zamfir. La începuturile existenței institutului, tema cunoaște o

pondere destul de însemnată în economia publicațiilor cercetătorilor ICCV, apariția lucrărilor fiind impulsionată și de derularea, în 1991, a unui sondaj dedicat. În 1992, lucrările care abordau stilul de viață reprezentau 11% din producția publicistică totală a ICCV. Din a doua parte a anilor 1990, tema mai are doar apariții sporadice ca tematică principală a lucrărilor publicate de către angajații institutului. Pe ansamblul celor douăzeci de ani, au apărut o carte, nouă capitole de carte și 21 de articole în jurnale, toate fiind publicate în România.

Valorile sociale sunt legate de stilul de viață prin faptul că stau în spatele scelerelor preferințelor, însă altfel, diferențele de acoperire a celor două concepte sunt destul de mari. Analiza stilurilor de viață are, în prezent, un statut aparte în marketing și studiul pieței, în timp ce valorile sociale sunt acoperite mai mult de către sociologie.

Figura 4

Valori sociale, stil de viață, sociologia religiei: număr de lucrări apărute în perioada 1990–2009

Studiul valorilor sociale a fost arareori concretizat prin publicații, în anii 1990. El a apărut în ICCV oarecum întâmplător: institutul a fost contactat de către grupul de la World Values Survey să aplice chestionarul valului 1990 al studiului. Acest lucru s-a realizat în 1993. Au urmat apoi sondaje similare în 1997 (neintegrat însă în fluxul internațional) și apoi în 1999, 2005, 2008, corespunzătoare valorilor respective din European Values Survey și World Values Survey. Cu timpul, s-a consolidat un grup pentru studiul valorilor sociale⁵, a cărei producție publicistică a cunoscut creșteri mai ales după valorile amintite ale EVS/WVS, când a beneficiat de exploatarea

⁵ Vezi <http://www.iccv.ro/valori/>.

respectivelor baze de date. Anul de vârf ca număr de lucrări apărute este 2007, când a fost editat și un volum colectiv în care este analizată dinamica valorilor sociale în România (Voicu & Voicu, coord., *Valori ale românilor. O perspectivă sociologică*).

Cele 84 de lucrări dedicate studiului valorilor sociale constituie 5% din totalul publicațiilor cercetătorilor ICCV în perioada analizată. Doar șase titluri (un articol, o carte și patru capitole de carte) sunt apărute în afara României, o integrare firavă, însă peste media ICCV, în fluxurile științifice internaționale. Din alt punct de vedere, articolele în jurnale și publicarea în cărți au o importanță aproape egală, pe ansamblul celor 20 de ani. Pentru ultimii ani aceasta se datorează mai ales apariției volumului amintit, altfel articolele în jurnale fiind predominante.

Analizele de *sociologia religiei* sunt tratate în această secțiune prin apropierea tematică de studiul valorilor. De altfel, sondajele valorilor amintite mai sus (EVS/WVS) au pornit în anii 1980 tocmai de la interesul legat de schimbările valorilor religioase asociate modernizării și secularizării (vezi Voicu & Voicu, coord., 2007). Studiul sociologic al religiei nu a atras în ICCV un interes prea mare. Majoritatea titlurilor care se regăsesc în baza de date folosită provin din anii 2000 și includ, în general, lucrări ale Mălinei Voicu. Cele 23 de publicații includ mai multe cărți și capitole în cărți (14) decât articole în jurnale (9). Trei dintre acestea (un articol în jurnal și două capitole de carte) au apărut în publicații din afara României.

Chestiuni metodologice, teorie socială, viața academică

Cele trei tipuri de domenii mari grupate în acest calup tematic au ca element comun aplecarea reflexivă asupra disciplinei. Prima parte din lucrările respective contribuie la dezvoltarea corpului metodologic și conceptual al disciplinei, aducând în prim plan discuția despre schimbarea acesteia. Cea de-a doua parte, referitoare la viața academică, se referă direct sau indirect la structurarea internă a relațiilor dintre sociologi, discutând, astfel, tot despre evoluția și dezvoltarea acestei ramuri a științei.

În frecvența totală a publicațiilor ICCV referitoare la chestiuni metodologice, teorie socială și viață academică se observă o creștere substanțială după anul 2002. Acest lucru se datorează, mai mult, creșterii frecvenței publicațiilor ce tratează teme metodologice decât celorlalte două tematici.

În 1991, au fost nouă publicații încadrate în această grupare tematică, în majoritate publicate ca urmare a apariției primelor numere ale *Revistei Calitatea Vieții*. Spre deosebire de anii 2002–2006, când s-a manifestat o diversitate de forme de publicare, maximul atins în 2007 pentru publicațiile despre metodologie se datorează, în mare măsură, apariției *Enciclopediei dezvoltării sociale* coordonate de Cătălin Zamfir și Simona Stănescu, care include numeroase intrări ce se subsumează acestei tematici.

În același timp, publicațiile referitoare la viața academică au apărut cu o periodicitate interesantă, de aproximativ patru ani, având vârfuri de activitate în anii 1993, 1997, 2001, 2005 (la un an după fiecare rundă de alegeri parlamentare și prezidențiale?). Publicațiile referitoare la metodologie, viața academică și teorie socială reprezintă 10,3% din totalul publicațiilor ICCV.

Tabelul nr. 6

**Frecvența titlurilor publicate anual ce abordează chestiuni metodologice,
teorie socială și viața academică**

	Chestiuni metodologice	Teorie socială	Viața academică	Total metodologie, teorie socială și viața academică*
1990			2	2
1991	8		1	9
1992	2		3	5
1993	2	2	6	9
1994		1	2	3
1995	1	2	1	4
1996	2	1	1	4
1997	2	1	5	7
1998	2	1	1	4
1999	3		1	4
2000	2		2	4
2001	1	5	5	11
2002	8			8
2003	12	3	3	17
2004	14	1	3	18
2005	12	2	5	18
2006	5	3	4	11
2007	16	3	2	21
2008	7		2	9
2009	3	1	2	6
Total	102	26	51	174

*Totalul lucrărilor nu reprezintă suma pe rânduri: unele titluri pot fi încadrate în mai multe tematici.

Studii despre dezvoltare, comunități, rural, capital social

Gruparea de teme analizată în această secțiune este, aparent, una heterogenă. În contextul concret al lucrărilor analizate, există o legătură interesantă, care contribuie la logica tratării împreună a celor patru domenii. Dezvoltarea, fie ea socială, comunitară, regională, rurală, include o notă de acțiune, implicând, cel mai frecvent, evaluarea stării curente și predicții asupra efectelor unor eventuale tendințe de schimbare socială, fie ele spontane sau dirijate. O bună parte dintre studiile dedicate dezvoltării de către cercetătorii ICCV fac referire, cel puțin tangențial, la rural sau la dinamica comunităților mici, discută pârgii ale dezvoltării, precum capitalul uman și capitalul social. Studiile de comunitate sunt realizate, cel mai des, în mediul rural, includ perspective asupra dezvoltării și elemente de capital social. Pondere ridicată de agricultori din România face ca dezbaterile despre starea agriculturii să devină discuții despre proiecte de dezvoltare socială sau comunitară.

Dinamica în timp a celor patru teme nu seamănă, ci, mai degrabă, sugerează o schimbare de accent (Tabelul nr. 7). În primii cinci ani de existență ai ICCV, niciuna dintre teme nu a atras prea multe publicații. Abia în 1995, tematica ruralului cunoaște 11 apariții. Față de cele numai două apariții din anii anteriori, saltul este uriaș.

Ruralul continuă apoi să crească constant, prin contribuții ale unor autori diferiți. După 2006 însă, tema cunoaște un interes mai redus.

Tabelul nr. 7

Dinamica aparițiilor (număr de titluri publicate) din sfera dezvoltării, studiilor de comunitate, a sociologiei rurale

Tema analizată	Perioada apariției				
	1990–1995	1996–2000	2001–2005	2006–2009	Total
Dezvoltare socială, comunitară, regională	1	21	26	64	112
Studii de comunitate	5	21	24	33	83
Capital social, participare	4	6	26	19	55
Rural, dezvoltare rurală, agricultură	13	20	26	15	74
TOTAL: Oricare dintre cele de mai sus*	20	54	84	100	258

* Totalul lucrărilor nu reprezintă suma pe rânduri: unele titluri pot fi încadrate în mai multe tematici.

Crește numărul studiilor de comunitate, multe dintre ele rurale. Totuși, ceea ce se întâmplă este extrem de interesant: satele în cauză nu sunt studiate, neapărat, prin prisma atributului lor de a fi sate, ci prin lentila mai largă a încadrării în pattern-uri comportamentale, atitudinale și valorice specifice comunităților umane. În plus, dacă în anii de început ai deceniului 10 din secolul trecut, analizele dedicate satelor vizau, adesea, doar ansamblul ruralului românesc, ulterior studiile de comunitate devin la fel de importante ca pondere.

Analizele dedicate dezvoltării de orice tip au fost, inițial, mai rare. Ele cunosc o creștere a frecvenței, după 1996, dar devin cu adevărat importante ca pondere în totalul titlurilor publicate în ultima parte a perioadei analizate. Este momentul apariției unor lucrări de amploare, precum *Enciclopedia dezvoltării sociale* (Zamfir, Stănescu, coord., 2007).

Cea de-a patra temă analizată în acest grupaj, capitalul social, atrage un interes mai redus, în comparație cu celelalte. În plus, titlurile publicate care pot fi încadrate sub eticheta de capital social sau participare au apărut mai ales după 2000, urmând, astfel, dezvoltarea internațională a conceptului și creșterea utilizării sale în literatura de pretutindeni.

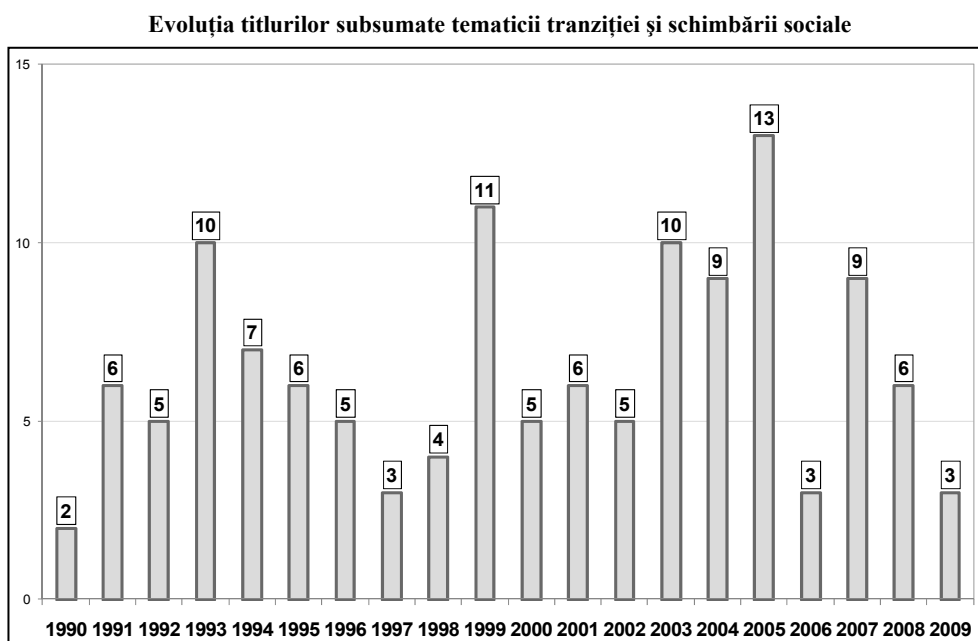
Cvasimajoritatea lucrărilor din cele patru domenii sunt publicate în limba română, în jurnale sau cărți apărute în România. Spre deosebire de alte domenii, capitolele în cărți depășesc numărul articolelor în jurnale. Efectul se datorează însă în principal lucrărilor din sfera dezvoltării, mai ales cele ce tratează dezvoltarea socială.

Schimbare socială, tranziție, comunism

Această secțiune cuprinde publicațiile având ca teme evoluția contextului românesc în tranziție, schimbarea socială, comunism și totalitarism. Între 1990 și 2009, cercetătorii ICCV au publicat un număr total de 128 de articole și cărți pe aceste teme. Dincolo de acestea însă, schimbarea socială este, fără îndoială, prezentă în cvasimajoritatea publicațiilor ce discută despre România. Cele 128 de

titluri pe care le evidențiem în această secțiune sunt lucrări dedicate în mod explicit tematicii schimbării, tranziției, comunismului și postcomunismului, precum Zamfir (2004), Voicu (2005), Voicu și Voicu (eds., 2007).

Figura 5

În anii 1990, toate titlurile din domeniul analizat au apărut în România. După 2000, sunt cinci titluri care sunt publicate în străinătate. Este probabil ca, pe măsură ce perioada comunistă se îndepărtează, numărul titlurilor din acest domeniu să se împușineze, concentrându-se mai ales pe schimbări cu grad mai mare de universalitate, localizate la nivelul societăților umane, nu doar a celei românești. De altfel, titlurile apărute în ultimii ani prefigurează această tendință.

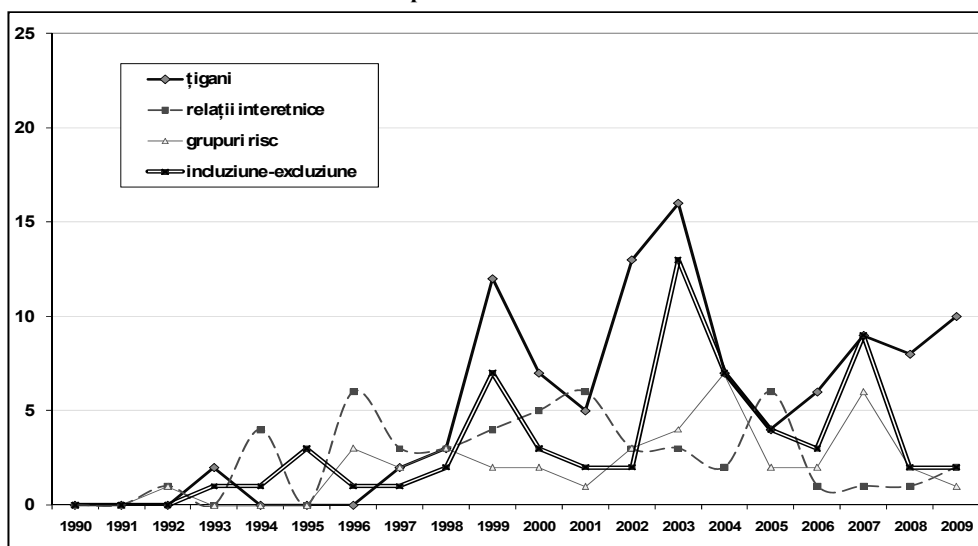
Incluziune, grupuri de risc, relații interetnice

Cele patru teme reunite în această secțiune (romi, grupuri de risc, incluziune/excluziune socială și relații interetnice) însumează, în perioada 1992–2009, un număr de 239 de titluri, ceea ce reprezintă 14% din producția totală a ICCV de după 1990. Deși în primii ani de existență ai institutului nu au fost publicații dedicate temei, începând cu anul 1992 se remarcă o preocupare constantă pentru tematica incluziunii și excluziunii sociale, cu o activitate mai intensă după anul 1996. Câteva volume colective marchează tema în cauză, aducând un număr mai mare de titluri prin capitolele incluse: Zamfir și Zamfir (coord., 1993), Zamfir și Preda (coord., 2002), Stănculescu și Berevoescu (coord., 2004), Voicu (2007), Voicu și Tufiș (coord., 2008), Preoteasa et al., coord., 2009. Lor li se adaugă numeroase cărți și rapoarte produse în

diverse proiecte interne și internaționale de către o pleiadă destul de mare de autori diferiți.

Figura 6

Minorități etnice, grupuri de risc, incluziune socială: număr de lucrări apărute în perioada 1990–2009

În perioada 1992–2009, cercetătorii ICCV au publicat un număr de 104 de titluri vizând populația de etnie romă, reprezentând 6% din totalul publicațiilor ICCV din această perioadă. Dintre acestea, doar patru titluri (un articol și trei capitole de carte) sunt apărute în afara României. În rândul titlurilor publicate în România predomină capitolele de carte (38), urmate de articole (27), cărți (15 + 9 rapoarte asimilabile unei cărți) și rapoarte (11). ICCV a realizat trei cercetări la nivel național cu privire la situația populației de romi, în 1992, 1998 și 2001, ultima fiind parte a unei cercetări internaționale. Cercetările realizate de ICCV au contribuit la fundamentarea de politici și programe de intervenție, precum Strategia Guvernului României de Îmbunătățire a Situației Romilor, Planul Național Anti-Sărăcie și Promovare a Incluziunii Sociale, Planul Național de Dezvoltare 2007–2013.

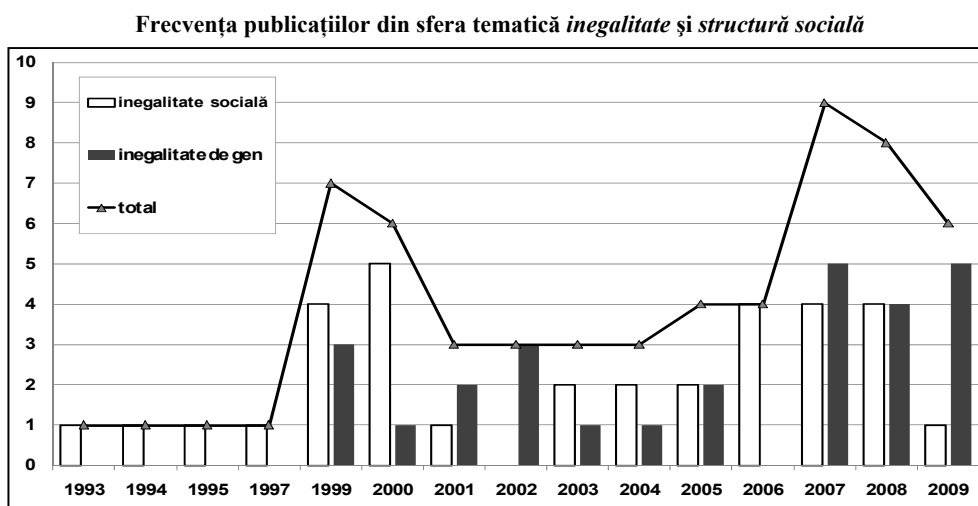
Tematica relațiilor interetnice a fost abordată în această perioadă în 51 de titluri, cea a grupurilor de risc, în 41, iar conceptele incluziune/excluziune socială, în 63. Dintre publicațiile destinate incluziunii/excluziunii sociale, șase (două articole și patru capitole de carte) sunt apărute în afara României.

Inegalitate socială, structură socială

Am grupat în aceeași categorie studiile ce tratează inegalitatea de venituri, clasele sociale, structura socială, ca parte a unei discuții mai ample despre inegalitatea de șanse. Am adăugat la acest calup tematic studiile care se preocupă de inegalitățile și

diferențele de gen. Din totalul publicațiilor ICCV, tematica inegalității sociale și de gen reprezintă 3,6%. S-ar putea spune că există o preocupare scăzută, dar, într-o oarecare măsură, consecventă pentru abordările legate de inegalitatea socială.

Figura 7

Publicațiile pe tematica inegalității sociale și de gen au apărut în două valuri, la distanță de aproximativ zece ani: 1997–2001 și 2006–2009. Prima perioadă este, de fapt, cea marcată de studiile mai largi despre politici sociale și sărăcie, ce au adresat și teme legate de inegalitatea socială. Cea de-a doua prezintă o diversitate mai largă de lucrări, furnizate de autori diferiți. Aceasta sugerează un interes în creștere față de problematica structurii sociale, a inegalităților, a analizei claselor sociale.

În același timp, frecvența publicațiilor pe tematica inegalității de gen a început să crească doar după 2007. Titlurile din această categorie sunt produse în principal de doi autori: în anii 1990, profesorul Cătălin Zamfir este implicat în jumătate dintre lucrările ce discută diferențele de gen, valorificând experiența acumulată în granturi internaționale de cercetare. În anii 2000, Mălina Voicu este cea care produce jumătate din lucrările din domeniu. Este interesant de notat faptul că, mai ales până în 2005, o bună parte dintre aceste lucrări sunt, în fapt, generate de comenzi ferme ale unor organizații internaționale, convertite ulterior și în publicații academice. Creșterea de după 2007 este generată mai ales de publicații produse în interiorul unor granturi de cercetare.

Administrație publică, politici publice, evaluare, studii de impact

În domeniul administrației publice, evaluării și politicilor publice, în perioada 1990–2009, în cadrul ICCV au fost publicate 94 de titluri. Dintre acestea, doar două titluri (un articol și un capitol de carte) sunt publicate în străinătate. În rândul titlurilor publicate în România predomină articolele (42) și capitolele de carte (35).

Interesul pentru fiecare domeniu în parte, rămâne, totuși, relativ scăzut, în comparație cu domeniile majore. Pe ansamblu, politicile publice însumează abia patru titluri, în timp ce în categoria administrația publică am etichetat 43 de lucrări. Studiile de impact și lucrările ce adresează (și) evaluarea sunt 53.

Între 1990 și 1994, această secțiune era extrem de slab reprezentată în rândul intereselor cercetătorilor ICCV, o preocupare mai crescută manifestându-se abia din 1995. În anii 1990, cercetătorii ICCV publicau cel mult 3–4 lucrări pe an care puteau fi plasate în această grupare mai amplă de domenii. Abia după 2003 interesul devine mai ridicat. Anii cei mai productivi în acest domeniu sunt 2004 (cu 15 titluri) și 2007 (cu 22 de titluri). Acest boom publicistic poate fi explicat prin apariția, în 2004, a volumului *Parteneriat public – privat în furnizarea de servicii sociale* (coord. Mărginean și Lambru) și, în 2007, a *Enciclopediei dezvoltării sociale* (coord. Zamfir și Stănescu).

Studii despre populație

Cercetătorii ICCV au produs, de-a lungul timpului, destul de multe studii despre tineri sau despre vârstnici, studii de migrație și de demografie. Le-am regrupat pe toate sub eticheta de studii despre populație. În toată perioada de referință (1990–2009), sunt 42 de publicații despre tineri, 14 despre vârstnici, 30 despre migrație și 26 despre demografie.

Ele se bazează pe activități de cercetare diverse. În afara studiilor în care subiectul a fost atins tangențial, sunt câteva studii majore dedicate tinerilor la începutul anilor 1990, concretizate în anchete pe eșantioane naționale (1991, 1992 – coordonatori Ioan Mărginean), urmate de un alt studiu comprehensiv, realizat în 2001 de o echipă mai largă de tineri cercetători din ICCV (coordonator Simona Ilie). Studiile despre bătrâni sunt mai ales produsul Anei Bălașa, în timp ce migrația, cu precădere cea internațională, a atras după 2000 interesul mai multor cercetători, precum Ana Bleahu, Monica Șerban, Bogdan Voicu.

Tabelul nr. 8

Număr de titluri apărute pe an, din domeniul studiul populațiilor

Cuvinte-cheie	Perioada apariției			
	1990–1995	1996–2000	2001–2005	2006–2009
migrație	0,00	0,40	3,20	3,00
vârstnici	0,33	0,80	0,40	1,50
tineri	1,00	4,20	2,60	0,50
demografie	1,67	1,80	0,80	0,75
Total titluri*	3,00	7,00	6,80	5,75
Număr titluri din orice domeniu de mai sus publicate de cercetătorii ICCV în perioada respectivă	56,7	64,6	109	119

*Totalul lucrărilor nu reprezintă suma pe coloane: unele titluri pot fi încadrate în mai multe tematici.

Studiul migrației începe să producă publicații în perioada 1996–2000 și crește semnificativ în perioada de referință imediat următoare, 2001–2005, producția de

articole crescând de la mai puțin de o publicație pe an (în medie), la trei articole pe an. Studiile despre vârstnici au perioada de vârf în 2006–2009. O evoluție interesantă o au publicațiile despre tineri, care prezintă un maxim în perioada 1996–2000, cu patru publicații pe an (în medie). Tabelul nr. 8 surprinde această creștere bruscă a numărului de publicații. Explicația este dată de apariția volumului *Tineretul deceniului unu. Provocările anilor '90*, coordonat de Ioan Mărginean, fiecare capitol de carte fiind înregistrat, în parte, la numărul publicațiilor despre tineri în perioada de referință 1996–2000.

Evoluția tipurilor de publicație urmează tendința generală de centrare pe cele apărute în România, cu o deschidere în perioadele de referință mai recente. Excepția o reprezintă prima perioadă 1990–1995, unde apar două lucrări despre demografie publicate în afara României (Mircea Kivu).

Alte domenii semnificative

Această secțiune reunește trei domenii distincte care fac obiectul preocupărilor cercetătorilor ICCV. Vorbim aici despre lucrări din sfera relațiilor internaționale, geopoliticii și integrării europene. Lor li se adaugă cele legate de alegeri și de sociologia politică. În fine, al treilea element sunt titlurile de sociologia familiei.

Cele trei teme au în comun faptul că atrag o atenție relativ constantă în perioada analizată, însă niciuna nu aduce foarte multe publicații pe an.

Publicațiile din domeniul sociologiei politice și alegerilor (60 de titluri în perioada 1991–2009) includ mai mult articole în reviste din România (29) și capitole de carte (17). Șapte publicații au apărut în afara țării (cinci articole și două capitole de carte). Se observă o preocupare continuă pentru acest domeniu, dar cu un număr destul de mic de publicații în fiecare an. De-a lungul perioadei 1991–2009 se remarcă câteva creșteri semnificative ale numărului de publicații în domeniul sociologiei politice: în 1991, 1997 și 2007. Aceste creșteri pot fi explicate prin mai mulți factori: 1991 și 1997 vin imediat după alegerile generale din 1990 și 1996, iar în 2007, eforturile de lungă durată ale cercetătorilor ICCV s-au concretizat în două volume colective: *Valori ale românilor: 1993–2006. O perspectivă sociologică* (Voicu și Voicu, 2007) și *Enciclopedia dezvoltării sociale* (coord. Zamfir și Stănescu, 2007).

În domeniul geopoliticii și relațiilor internaționale cele mai numeroase publicații sunt apărute în România: articole (28), capitole de carte (16) și cărți (8). În afara țării nu s-a publicat decât un articol, din totalul de 55 de titluri apărute în intervalul 1990–2007.

Sociologia familiei reunește un număr de 44 de publicații, dintre care în România au fost publicate 19 articole, 12 capitole de carte, patru cărți, două rapoarte și trei rapoarte asimilabile unei cărți. În afara țării au fost publicate două articole și două capitole de carte.

Dinamica principalelor teme: 1990–2009

O primă privire de ansamblu asupra dinamicii temelor abordate de lucrările cercetătorilor ICCV este dată de Tabelul nr. 9. Acesta descrie, pentru fiecare an din perioada 1990–2009, primele trei cuvinte-cheie ca frecvență în rândul aparițiilor din acel an.

Tabelul nr. 9

Primele trei cuvinte-cheie în publicațiile cercetătorilor ICCV, după numărul de titluri apărute, în perioada 1990–2009

An	Număr titluri apărute	Cuvânt-cheie	#	Cuvânt-cheie	#	Cuvânt-cheie	#
1990	20	politici sociale	4	calitatea vieții la modul general	3	muncă, șomaj, politici de ocupare	3
1991	87	calitatea vieții – indicatori obiectivi/sărăcie, venituri	16	calitatea vieții la modul general	15	politici sociale	11
1992	63	calitatea vieții la modul general	15	calitatea vieții – indicatori obiectivi/sărăcie, venituri	9	stil de viață	7
1993	61	tranziție, schimbare socială, comunism	10	calitatea vieții la modul general	7	teorie socială	6
1994	54	politici sociale	12	tranziție, schimbare socială, comunism	7	sociologia familiei	6
1995	55	politici sociale	12	rural, dezvoltare rurală, agricultură	11	tranziție, schimbare socială, comunism	6
1996	81	tineri	20	demografie	7	*	6
1997	58	politici sociale	10	muncă, șomaj, politici de ocupare	9	alegeri, sociologie politică	6
1998	44	politici antisărăcie	10	calitatea vieții – indicatori obiectivi/sărăcie, venituri	6	politici sociale	5
1999	80	politici sociale	17	țigani/romi	12	tranziție, schimbare socială, comunism	11
2000	60	politici sociale	8	studii de comunitate	8	țigani/romi	7
2001	83	politici sociale	12	valori sociale	8	relații internaționale, geopolitică, integrare europeană	7
2002	95	asistență socială	20	țigani/romi	13	politici sociale	11
2003	130	țigani/romi	17	asistență socială	16	**	13
2004	127	politici sociale	15	chestiuni metodologice	14	asistență socială	13
2005	109	calitatea vieții la modul general	14	tranziție, schimbare socială, comunism	13	chestiuni metodologice	12
2006	107	rural, dezvoltare rurală, agricultură	15	asistență socială	13	politici educaționale, capital uman, studii despre educație	10
2007	186	dezvoltare socială	29	valori sociale	18	chestiuni metodologice	16
2008	99	valori sociale	11	calitatea vieții – indicatori obiectivi/sărăcie, venituri	11	muncă, șomaj, politici de ocupare	10
2009	83	politici educaționale capital uman, studii despre educație	19	inovație socială	15	țigani/romi	10

= număr de apariții

* trei domenii cu aceeași frecvență de apariție: politici sociale; relații interetnice; stil de viață.

** trei domenii cu aceeași frecvență de apariție: politici educaționale, capital uman, studii despre educație; chestiuni metodologice; incluziune/excluziune.

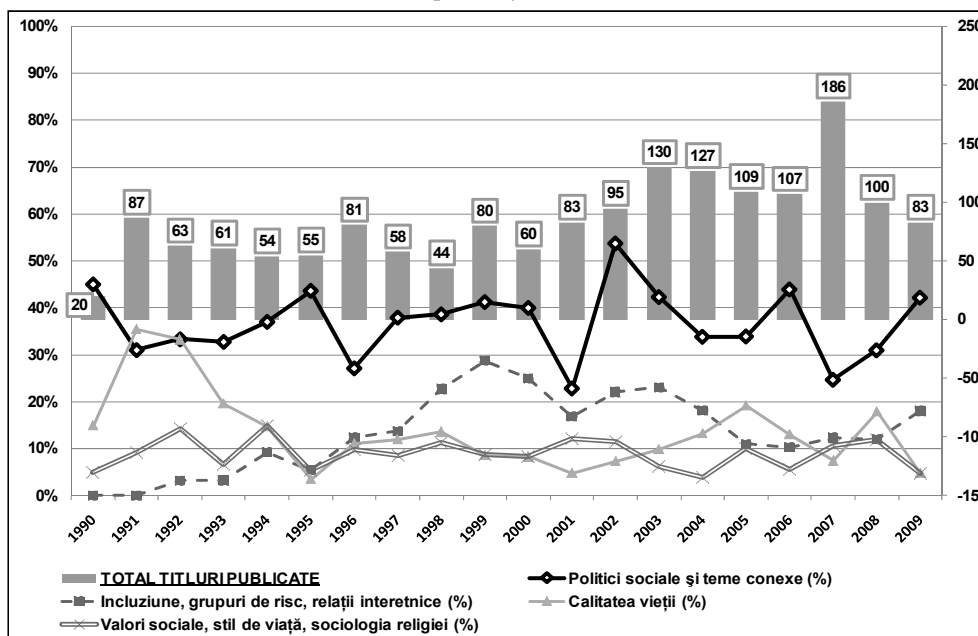
Politicile sociale și calitatea vieții domină acest „top 3” *sui generis*. Alte domenii apar mai rar, cel mai des indicând câte un eveniment ce a marcat anul respectiv.

Trebuie însă remarcat că, începând cu anii 2000, dominația politicilor sociale, ca domeniu larg, este mai puțin pregnantă, iar în ultimii ani analizați chiar dispăre, sugerând o posibilă schimbare sau cel puțin diversificare a intereselor de cercetare ale ICCV.

Pentru a surprinde mai bine acest fenomen, am recurs la a analiza comparativ evoluțiile principalelor teme. Nu privim la cuvinte-cheie atât de în detaliu ca în secțiunile anterioare, ci preferăm să comparăm domenii mai largi în ansamblul lor: calitatea vieții, politici sociale, dezvoltare, valori sociale, incluziune etc.

Figura 8

Dinamica titlurilor apărute în principalele patru domenii* ca pondere în total publicații 1990–2009

* Nu am luat în considerare acele teme ce transgresează practic toate publicațiile, precum schimbare socială sau analize metodologice.

Figura 8 prezintă evoluția ponderii publicațiilor din principalele patru domenii ca număr de titluri, în perioada 1990–2009. Politicile sociale, ca întreg, își mențin ponderea de peste o treime din total. Așa cum observăm și în secțiunile anterioare, diversificarea afectează, în cazul acesta, orientarea dinspre studiul politicilor sociale ca întreg către politici sociale sectoriale sau către probleme sociale specifice. Calitatea vieții, ca domeniu, deși își menține constant numărul de publicații, pierde ca pondere în comparație cu prima jumătate a anilor 1990, datorită creșterii numărului

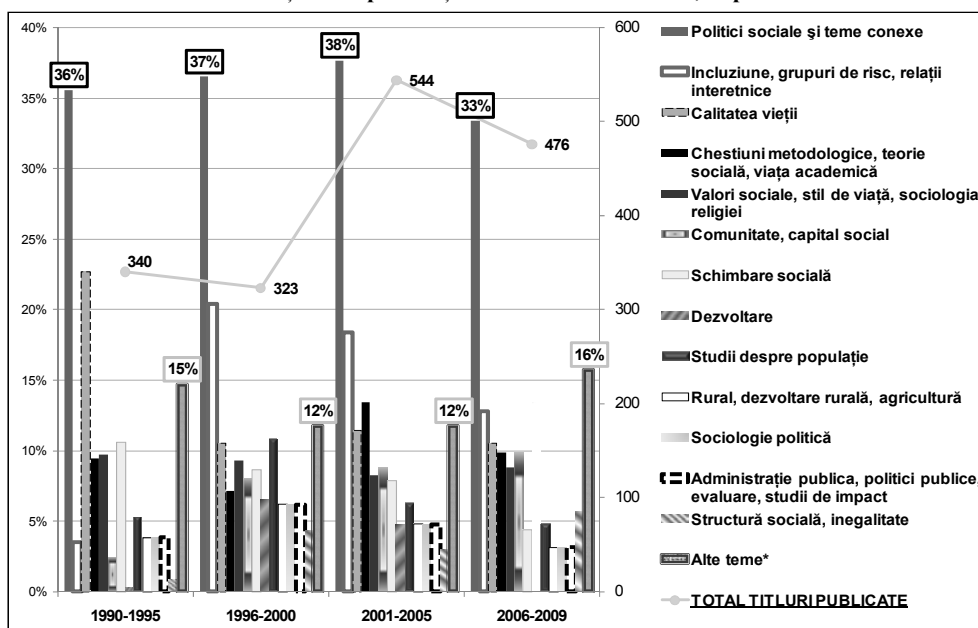
de studii clasificate și în alte domenii. Lucrările dedicate incluziunii sociale și grupurilor de risc dețin a doua pondere la mijlocul intervalului analizat, dar pierd ușor din importanță în a doua parte a anilor 2000. Valorile sociale cunosc oscilații în jurul valorii de 10% din totalul titlurilor analizate.

Așa cum deja am argumentat, activitatea de cercetare se derulează, de regulă, în cicluri ce includ mai mulți ani. Pentru a observa mai bine tendințele este util a fi luați în considerare ultimii doi-trei ani pentru fiecare moment de timp analizat, așa cum am făcut în Figura 3. O altă strategie poate fi analiza unor intervale de timp mai lungi, fără a analiza producția anuală. Un astfel de demers este util pentru a observa tendințele generale și a compara între domeniile luate în considerare.

Figura 9 face o astfel de opțiune, extinzând discuția pentru cele mai frecvente 13 domenii de analiză regăsite între publicațiile ICCV.

Figura 9

Evoluția ponderii în totalul titlurilor a lucrărilor ce tratează elemente legate de primele 13 domenii ca frecvență între publicațiile cercetătorilor ICCV, în perioada 1990–2009

*Categorია *alte teme* include acele publicații care nu au fost încadrate în niciunul dintre primele 13 domenii. Suma procentelor reprezentate grafic poate depăși 100%, multe dintre lucrări putând fi încadrate în mai multe dintre domeniile analizate. În grafic, barele cu procente evidențiate indică ponderea titlurilor din domeniile „politici sociale”, respectiv „alte teme”.

Se observă acum că, în fapt, cele 13 domenii cele mai frecvente însumează constant în jurul a 85% din publicațiile cercetătorilor ICCV. Ele definesc principalele interese de cercetare ale institutului. Între ele, politicile sociale sunt

predominante. În anii 1990 și la începutul anilor 2000, acestei direcții dominante i se adaugă constant încă un domeniu ce o secondează. În ultimii ani însă are loc o apropiere a importanței domeniilor ce apar pe locurile 2–7 ca frecvență. În primele trei perioade analizate, primele două domenii ca pondere – politicile sociale și calitatea vieții, respectiv incluziunea socială – însumau jumătate sau mai mult din numărul titlurilor. După 2006, politicile sociale își mențin importanța, însă domeniile cu a doua și a treia importanța din punct de vedere al frecvenței publicării sunt sensibil la egalitate, fiind foarte apropiate și de locurile 4, 5, 6 și 7.

Practic, acum variația este mai mare, fiind conturate, alături de politicile sociale, încă șase direcții de cercetare importante în economia publicațiilor ICCV. Acestea structurează, de fapt, sfera de interes a institutului în perioada 2006–2009, plasând în centru politicile sociale, în jurul cărora se adaugă incluziunea socială, calitatea vieții, elementele de metodologie și metasociologie, valorile sociale, studiile comunitare, studiile despre dezvoltare. Studiile despre schimbare socială, populație, administrație publică, sociologie politică și structură socială definesc direcțiile de cercetare de importanța medie din punct de vedere al numărului de titluri publicate. Acestor domenii li se adaugă teme mai noi de studiu, precum inovația socială, ce nu au apucat încă să producă un volum suficient de mare de titluri pentru a se impune între direcțiile ICCV cu o tradiție de cercetare deja consolidată.

CONCLUZII, POSIBILITĂȚI DE EXTINDERE A ANALIZEI, IMPLICAȚII

Articolul de față și-a propus să analizeze publicațiile Institutului de Cercetare a Calității Vieții în perioada 1990–2009, urmărind dinamica numărului de publicații, dinamica principalelor teme și subteme analizate, tipul publicațiilor cu referință la orientarea către un public național sau internațional și productivitatea per cercetător.

Rezultatele prezentate în această lucrare tratează cărțile de autor, capitolele în carte și articolele ca având aceeași importanța din punct de vedere al numărării. Evident, primele dintre ele sunt însă produse complexe, subsumate mai multor teme. În analiză, fiecărei cărți i-au fost alocate, în general, mai multe cuvinte-cheie, fiind numărată între produsele mai multor domenii. Spre exemplu, deși atunci când inventariem titlurile este numărată o singură dată, *Enciclopedia dezvoltării sociale* aduce contribuții deopotrivă în domeniul dezvoltării sociale, al politicilor sociale, al metodologiei, al capitalului social, al studiilor despre educație etc. Apariția cărții în cauză aduce, astfel, puncte în indicatorii ce descriu numărul de titluri pentru fiecare dintre temele amintite. Acest lucru transpune cantitativ diferența de dimensiune dintre o carte și un capitol de carte, subsumat, de regulă, unui număr mai mic de cuvinte-cheie (teme).

Nu am introdus nicăieri în analiză discuții despre calitatea titlurilor analizate. Pentru unele dintre ele, publicarea în reviste *peer-reviewed*, fie ele românești sau din

afara țării, aduce o informație despre originalitate și respectarea standardelor academice. În ceea ce privește cărțile sau rapoartele asimilabile cărților, o astfel de informație este absentă. Am preferat, prin urmare, pentru această notă de cercetare, să recurgem doar la descrierea cantitativă a producției publicistice a cercetătorilor din ICCV. O analiză a calității acestor publicații rămâne una dintre provocările pentru dezvoltări ulterioare ale analizelor prezentate. Impactul, calitatea jurnalelor unde se publică, prestigiul editurii etc. pot constitui puncte de reper într-un astfel de demers.

Conform rezultatelor prezentate, Institutul de Cercetare a Calității Vieții, prin cercetătorii săi, a contribuit, în cei 20 de ani de existență de până în prezent, la realizarea unei părți substanțiale din producția sociologică românească. De-a lungul timpului, domeniul politicilor sociale a contribuit la mai bine de o treime din titlurile publicate. Acesta, dar și majoritatea celorlalte domenii de interes ale ICCV, au cunoscut creșteri ale numărului absolut de titluri publicate, deși a descrescut numărul de cercetători luați în calcul. Chiar și cu precauția subreprezentării publicațiilor din primii ani, există o tendință din ce în ce mai puternică de a concretiza activitatea de cercetare prin publicații academice.

Pe de altă parte, publicațiile își mențin, de-a lungul perioadei, focalizarea asupra publicului academic românesc. Expunerea internațională este firavă și poate fi regăsită pe doar câteva dintre direcțiile de cercetare. Acesta este, probabil, unul dintre punctele critice ale activității ICCV: integrarea în fluxurile științifice internaționale ar putea fi benefică, crescând capacitatea de comparație cu alte societăți, dar și posibilitatea de a diversifica *feedback*-ul primit de lucrările cercetătorilor din institut, prin creșterea numărului de cititori ai acestora.

Ultimii ani analizați sunt marcați de o relativă diversificare, manifestă prin egalizarea ponderii în totalul titlurilor publicate a unui număr de 6–7 direcții de cercetare, altele decât „politici sociale”. Acest lucru vorbește despre un proces de adaptare la schimbările sociale din perioada postcomunistă. Societatea în ansamblu și-a diversificat nevoile și modul de definire a problemelor sale, trecând de la simpla discuție despre democratizare, marketizare și sărăcie, la chestiuni mai profunde de organizare socială (Voicu, 2005: 43–45). Diversificarea tematică a publicațiilor ICCV reflectă aceste transformări, atât din punctul de vedere al direcțiilor mari de cercetare, cât și din punctul de vedere al schimbărilor de accent din interiorul acestora.

Pe de altă parte, diversificarea este simultană scăderii numărului de cercetători. Consecința este legată de calitatea comunicării pe domenii înguste de specializare. În anii 1990, mai mulți cercetători se specializau în mai puține domenii. Astfel, fiecare dintre ei beneficia de comentarii în domeniul specific analizat care veneau de la un număr mare de colegi cu expertiză în tematica respectivă. Diversificarea intereselor de cercetare crește oportunitățile de a primi *feed-back* din domenii conexe, dar reduce potențialul de a primi comentarii înalt-specializate pe domenii înguste venite din interiorul ICCV. De aici, încă o dată nevoia de integrare în fluxuri de cercetare mai largi, a unei prezențe internaționale mai accentuate.

BIBLIOGRAFIE

1. Cace, S., coord., *Accesul romilor pe piața muncii. Aspirații, factori și strategii de reușită*, Editura Expert, București, 2008.
2. Cace, S., *Statul bunăstării. Evoluții și tendințe*, București, Editura Expert, 2004.
3. Dan, A. N., *Politici de locuire: România încotro. O analiză comparativă a României în contextul ECE și UE*, București, Editura Universității din București, 2006.
4. Larionescu, M., Sociology – Romania, în Max Kaase, Vera Sparschuh, Agnieszka Wenninger, *Three Social Science Disciplines in Central and Eastern Europe. Handbook on Economics, Political Science and Sociology (1989–2001)*, Berlin, Budapest, GESIS & Collegium Budapest, 2002, pp. 502–517.
5. Mărginean, I., Precupețu I., coord., *Calitatea vieții și dezvoltarea durabilă. Politici de întărire a coeziunii sociale*, București, Editura Expert, 2008.
6. Mărginean, I., Lambru, M., coord., *Parteneriatul public – privat în furnizarea de servicii sociale*, București, Editura Ziua, 2004.
7. Mărginean, I. (coord.), *Tineretul deceniului unu. Provocările anilor '90*, București, Editura Expert, 1996.
8. Mărginean, I., *Politica socială și economia de piață în România*, București, CIDE, 1994.
9. Pop, L. M., coord., *Dicționar de Politici Sociale*, București, Editura Expert, 2003.
10. Preoteasa, A. M., Cace, S., Duminiță, G., coord., *Strategia națională de îmbunătățire a situației romilor: vocea comunităților*, București, Editura Expert, 2009.
11. Preoteasa, A. M., *Cercetarea politicilor sociale, Aspecte metodologice*, Iași, Editura Lumen, 2009.
12. Rădulescu, D. C., *Institutul de Cercetare a Calității Vieții – 20 de ani de la înființare: 1990–2010*, manuscris, 2010.
13. Stănculescu, S. M., Berevoiescu, I., (coord.), *Sărac lipit, caut altă viață: Sărăcia extremă și zonele sărace din România 2001*, București, Editura Nemira, 2004.
14. Stănescu, S. M., Ilie, S., Filipescu, I., Publicistica sociologică românească din 1944 până astăzi, prezentare la *Conferința România după 20 de ani: schimbări și probleme sociale. Calitatea vieții, încotro?*, ICCV, București, 12–13 februarie 2010.
15. Sztompka, P., The Condition of Sociology in East-Central Europe, în Max Kaase, Vera Sparschuh, Agnieszka Wenninger, *Three Social Science Disciplines in Central and Eastern Europe. Handbook on Economics, Political Science and Sociology (1989–2001)*, Berlin & Collegium Budapest, 2002, pp. 548–557.
16. Vlăsceanu, L., Hâncean, G., Voicu, B., Tufiș, C., *Distribuții statistice, interpretări și opțiuni privind Starea Calității în Învățământul Superior. Barometrul Calității 2009*, București, ARACIS, QualMedia, 2010.
17. Voicu, B., Voicu, M., coord., *Valori ale românilor: 1993–2006. O perspectivă sociologică*, Iași, Editura Institutul European, 2007.
18. Voicu, B., *Penuria pseudo-modernă a postcomunismului românesc. Volumul I. Schimbarea socială și acțiunile indivizilor*, Iași, Editura Expert Projects, 2005.
19. Voicu, M., Tufiș, C., coord., *Romii. Povești de viață*, București, Editura Afir, 2008.
20. Voicu, M., coord., *Nevoi și resurse în comunitățile de romi*, București, Editura Afir, 2007.
21. Voicu, M., *Ce fel de bunăstare își doresc românii? Despre legitimitatea politicilor sociale în România*, Iași, Editura Expert Projects, 2005.
22. Zamfir, C., coord., *Situația sărăciei în România*, București, UNDP, CreativeID, 2001.
23. Zamfir, C., coord., *Diagnoza sărăciei*, București, Editura Expert, 2005.
24. Zamfir, C., coord., *Politici sociale în România: 1990–1998*, București, Editura Expert, 1999.
25. Zamfir, C., Preda, M., coord., *Romii în România*, București, Editura Expert, 2002.
26. Zamfir, C., Stănescu, S. M., coord., *Enciclopedia dezvoltării sociale*, Iași, Editura Polirom, 2007.
27. Zamfir, C., *O analiză critică a tranziției. „Ce va fi după”*, Iași, Editura Polirom, 2004.

28. Zamfir, C., *O istorie subiectivă în sociologia românească. Din 1944 până în prezent*, București, Editura Polirom, 2009.
29. Zamfir, E., Zamfir, C., coord., *Țiganii între ignorare și îngrijorare*, București, Editura Alternative, 1993.
30. Zamfir, E., Zamfir, C., coord., *Politici sociale: România în context european*, București, Editura Alternative, 1995.
31. ICCV, *Raport de activitate pe 2008*, București, ICCV (mimeo), 2008.
32. ICCV, *Raport de activitate pe 2009*, București, ICCV (mimeo), 2009.
33. UNDP, *Metode și tehnici de evaluare a sărăciei*, București, Editura Expert, 1998.

This research notes analyses the dynamics of the academic production of the RIQL, as reflected by the published sociological papers and books. The Research Institute for Quality of Life is part of the Romanian Academy, and its vocation is to produce top quality studies in the social sciences. 2009 marked the 20th year of existence for RIQL, a good reason for retrospective and reflexive analyses. Our research note sketches the main trajectories followed by RIQL's research interests, and describes how some research themes increased their relative salience, while others knew periods when they become less important. We also focus on the type of academic dissemination – through journals or books, published in Romanian or in foreign publications. The paper proposes input information which may be useful for understanding the context of the current social research in Romania

Keywords: *academic social research, Romania, RIQL.*